

Povelja kralja Tvrtka I Kotromanića Dubrovniku* (Žrnovnice, 10. april 1378 – Trstivnica, 17. juni 1378)

Dženan Dautović

Travnik

Enes Dedić

Sarajevo

Abstract: Last quarter of the 13th Century was a period when medieval Bosnian state reached its peak in territorial expansion and military strength. These accomplishments were followed by the elevation of the influence and reputation, so the Bosnian ruler, ban Tvrtko I, sought new ways to enhance his power and status. Tvrtko accomplished that in October 1377 when he was crowned as the king of the Serbs, Bosnia and Primorje. With that ceremony medieval Bosnian state entered in the exclusive circle of medieval kingdoms. However, the source material about this event unfortunately is very scarce. One of the most important written material that contain king Tvrtkos' own view on his ruling ideology, is the charter from April/June 1378 issued to the Republic of Ragusa. Also, regarding the inner composition of the charter it represents the crossroad in praxis of the Bosnian courtly chancery, when eastern Serbian/Byzantine influence took primacy. In that regard this charter is of big significance for the Slavic studies as well.

Key words: Royal Charter, Tvrtko I, medieval Bosnia, diplomatic analysis, Dubrovnik

1. Historijski kontekst

Prilike u Bosni za vrijeme krunisanja

Tvrtko, stariji sin Vladislava, brata bosanskog bana Stjepana II i Jelene, plemkinje iz ugledne velikaške porodice Šubića, polovinom 1353. godine, uslijed naprasne smrti strica, sasvim nenadano je postao vladar Bosanske banovine. Početne godine Tvrtkove vladavine bile su sve, samo ne lagane i ugodne. Uslijed ispunjenja uvjeta vezanih za miraz Stjepanove kćeri Elizabete za

ugarskog kralja Ludovika I Velikog (1342–1382) morao se 1357. godine odreći veoma vrijednog dijela svoje banovine, zapadnog Huma. Godinu poslije bio je upleten u aferu vezanu za špijuni-ranje bosanskog biskupa Petra u Đakovu, da bi 1363. godine kralj Ludovik pokrenuo žestoku ofanzivu s ciljem osvajanja Bosne, kojoj je papa Urban V dao karakter križarskog pohoda. Tek što se oslobodio ove vanjske prijetnje, Tvrtko se morao suočiti s unutrašnjim nemirima koje su predvodili njegov mlađi brat Vuk i dio nezadovoljne vlastele. U sređivanju odnosa između braće veliku ulogu imao je ugarski kralj, koji je nedavno ratovao s Bosnom, te ponovo i avinjon-ski papa Urban V. Nakon konsolidacije unutrašnjih prilika te stabilizacije vlasti, počinje period strelovitog uzleta Tvrtkove moći. Ta stabilizacija bila je vidljiva u ekonomskom napretku banovine, koji se očitovao u pojačanoj eksploataciji rudnika i razvoju trgovine te pametnom odabiru saveznika u sprovođenju vanjske politike. Širenje bosanskog teritorija u Tvrtkovo vrijeme odvijalo se na tri fronte: prema istoku preko Drine, nau-

* Ovaj rad predstavlja dopunjenu verziju izlaganja predočenog na Drugom slavističkom kongresu, održanom 28–30. maja 2015. godine u Sarajevu, kada su po prvi put analiza povelje i njen prijevod ponuđeni široj javnosti. Rad je nastao u okviru kolokvija Staroslavenskog jezika na Doktor-skom studiju na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Ovom prilikom autori žele da izraze veliku zahvalnost prof. dr. Lejli Nakaš, koja je pratila razvoj ovog rada od njegovih početaka i bez čije velikodušne pomoći i savjeta ne bi bio moguć njegov nastanak. Također, zahvaljujemo anonimnim recenzentima na korisnim savjetima i dopunama za poboljšanje kvaliteta rada.

štrb teritorija Nikole Altomanovića; prema jugu na područje Zete, nauštrb teritorije Balšića, dok će, nakon krunisanja, iskoristivši građanski rat u Ugarskoj kraljevini nakon smrti Ludovika I, Tvrtko proširiti granice i prema Zapadu, prisilivši sve dalmatinske komune između Dubrovnika i Zadra da priznaju njegovu vrhovnu vlast. Dodatni ugled svojoj ličnosti Tvrtko je obezbijedio brakom s Dorotejom, bugarskom princezom iz carske porodice Stracimirovića. Upravo u takvom trenutku, bližeći se vrhuncu svoje moći, Tvrtko se odlučio na sudbonosni potez: godine 1377, na osnovu rodbinskih veza s vladarima iz kraljevske kuće Nemanjića, odlučio je da se kruniše za kralja “Srbijem, Bosne i Primorja”, pri čemu je izvršio *translatio regni*, tj. prenos kraljevskog digniteta iz Srbije u Bosnu.¹

Prilike u okolnim državama

Da je Tvrtkovo krunisanje bilo dobro promišljen i isplaniran plan svjedoči i situacija u okolnim državama, koja je bila jako povoljna. Bez ikakve sumnje, Tvrtko je u tom trenutku bio na vrhuncu svoje moći, kojoj je malo ko u susjedstvu mogao parirati. Srbija je već nakon smrti cara Dušana i za vladavine njegovog sina Uroša (1355–1371) ušla u ozbiljne unutrašnje probleme. Od 1357. godine sabor nije sazivan da bi raspravljao o državnim poslovima,² nego gotovo jedino radi izbora patrijarha.³ Vlastela je počela da javno odbacuje vladarov autoritet, u čemu su prednjačili gospodari najzapadnijih područja: veliki knez Vojislav Vojinović i njegov nasljednik župan Nikola Altomanović, dok su naslovi kralja i despota dodijeljeni braći Mrnjavčević. Godina 1371. bila je od ogromnog značaja za razvoj budućih događaja. Najprije, 26. septembra u bici na Marici kod Černomena, izginuli su Mrnjavčevići, što predstavlja jedan od krucijalnih datuma u proce-

su osmanskog osvajanja Balkanskog poluostrva, a zatim je početkom decembra iste godine umro i car Uroš, s kojim je nestao posljednji direktni izdanak dinastije Nemanjića.⁴ Prve Tvrtkove aspiracije prema Srbiji ispoljavaju se već početkom 70-ih godina XIV stoljeća, kada je u suradnji s najmoćnijim srpskim velikašem knezom Lazarom Hrebeljanovićem napao i osvojio zemlje već spomenutog Nikole Altomanovića.⁵ Ovom pobjedom Tvrtko je bosanskoj državi pripojio gornje Podrinje, dio Polimlja s manastirom Mileševom i Gacko.⁶ U kasnijim sukobima s Đurđem Balšićem, koji je iskoristio pad Altomanovića i zauzeo njegove južne teritorije, Tvrtko je osvojio Trebinje, Konavle i Dračevicu te tako značajno proširio istočne granice svoje države.⁷ Nije nam ništa poznato o eventualnom opiranju Tvrtkovom krunisanju krunom Nemanjića u Srbiji. Srpska patrijaršija je uglavnom ignorirala taj događaj i kao vladara Srba priznavala kneza Lazara. No, bez obzira na tu podršku i njegovu moć na terenu, Lazar je s naslijedom Nemanjića mogao biti povezan samo ženidbenim vezama, koje su ipak bile na znatno nižoj osnovi od Tvrtkovih rodbinskih veza. Najvjerovatnije se desio određeni dogovor između dva moćna susjeda, koji su podijelili teritorije i slave te ostali u dobrim odnosima do samog kraja.⁸

Dubrovčani, iako uvijek zainteresirani za poslove u unutrašnjosti Balkana, s kojom su imali najtešnje poslovne konekcije, nisu se mnogo uzbuđivali oko uzdizanja Bosne u rang kraljevstva. Istina, u historiografiji postoji stajalište da su oni “novo stanje prihvatili tek naredne 1378. godine, a da su Svetodimitarski dohodak za 1377. isplatili Đurđu Balšiću”.⁹ Međutim, ako znamo da su oni taj porez vezivali za posjedovanje Trebinja, Konavala i Dračevice,¹⁰ koje će Tvrtko upravo te 1377. godine oduzeti od Balšića, situacija postaje jasnija. Mnogo je interesantnija situacija u Ugarskoj kraljevini, stalnom pretendentu na bosanski suverenitet i teritoriju. Ugarska reakcija na krunidbu s pravom je ocijenjena kao “neutralna”, no

¹ Historiografska literatura o banu/kralju Tvrtku nije bogata koliko bi se moglo očekivati. Većina radova je posvećena kontroverzama oko detalja njegove krunidbe, dok nije bilo ozbiljnog monografskog pristupa njegovoj vladavini još od 90 godina stare knjige V. Ćorovića: Ћоровић 1925a; Ћирковић 1964a, 137-140; Lovrenović 2012c, 329-368. Nedavno je objavljen i Zbornik radova posvećen Tvrtkovoј povelji izdanoј 11. 8. 1366. u Podprozoru, koji sadrži nekoliko zanimljivih radova o ovom vladaru: Brković 2016, 881.

² Grafenauer / Perović / Šidak 1953, 446.

³ Ћирковић 1997, 338

⁴ Михаљчић 1981, 599-601.

⁵ Динић 1932, 1-46.

⁶ Ћирковић 1964a, 135.

⁷ Исто.

⁸ О овој проблематици pogledati више у: Ћирковић 1964b, 349.

⁹ Динић 1932a, 36; 1932b, 139-140; Базлер 1975/76, 53.

¹⁰ Динић 1935, 203-257.

ni do sada nisu definirani razlozi za tu neutralnost. Ponuđeno je mišljenje da je veliku ulogu imala ugarska kraljica Elizabeta, inače kćer bosanskog bana Stjepana II Kotromanića, koja je “štitila interese kuće Kotromanića ... To je ono izrazito feudalno shvaćanje politike, u kojem su porodični momenti bili jači od nacionalnih,”¹¹ međutim s tim stavovima se nikako ne možemo složiti.¹² Mnogo više smisla ima traženje razloga u već poodmakloj dobi ugarskog kralja Ludovika (živio: 1326–1382, vladar od 1342), njegovoj zabrinutosti za održanje dinastije uslijed nedostatka muškog nasljednika, sukobima s vlastelom i gradovima u Poljskoj te težnjom za napuljskom krunom.¹³ Uostalom, da se ugarski kraljevi nisu pomirili sa situacijom, govori događaj iz 1387. i 1389. kada se tadašnji kralj Sigismund obraća Tvrtku kao banu, a ne kralju.¹⁴

Papa, kao neosporni autoritet, također je 1377. bio zabavljen vlastitim problemima. Naime, upravo početkom 1377. godine papa Grgur XI okončao je “avinjonsko ropstvo” papinstva i Svetu stolicu ponovo vratio u Rim, tačnije u Vatikan, koji je od tada centar Rimske kurije,¹⁵ da bi već početkom naredne godine započela tzv. Velika zapadna shizma (1378–1417), tako da ni on nije bio u prilici da se bavi bosanskim događajima.¹⁶ Papinstvo će tek poslije sabora u Konstanci 1415. godine početi da priznaje stanje na terenu i da bosanske vladare, odnosno samu Bosnu, nazivaju kraljevima i kraljevinom.¹⁷ Najveća morska sila tog vremena, Venecija, koja je u stalnom sukobu s Ludovikom, izgleda je sa zadovoljstvom popratila ovaj Tvrtkov čin, jer naredne godine Dubrovčani, zabrinuti približavanjem njihovih glavnih suparnika s neposrednim susjedom u

zaleđu, pišu “de liga que dicitur fit a Venezia cum domino rege Rassie”.¹⁸

Pred krunisanje Tvrtka, polovicom 14. stoljeća, “regalna” slika Zapadne i Centralne Evrope bila je sljedeća (ovdje su izuzete zemlje koje pripadaju pravoslavnom kršćanstvu): postojalo je jedno carstvo – Sveto rimsko – *Sacrum Romanum Imperium*, te 15 kraljevstava. Od njih, petorica vladara su bili direktni potomci francuske vladajuće kuće Kapeta, dok je još 7 imalo direktnu mušku liniju nasljeđivanja od neke visoke plemićke kuće iz Francuske. Samo trojica kraljeva – danski, švedski i poljski – bili su nefranakog porijekla. Ovakva slika pokazuje glavne razloge širenja principa dvorske viteške kulture koja je nastala u francuskoj pokrajini Burgundiji te koja će diktirati društvene odnose na potpunom području uticaja latinskog kršćanstva.¹⁹

Osnovni cilj ovog kratkog sagledavanja historijskog konteksta prije i u vrijeme same Tvrtkove krunidbe bio je da ponudimo čitaocu djelić atmosfere i prilika u vrijeme ovog najznačajnijeg događaja bosanske srednjovjekovne historije. Opširnije sagledavanje tog konteksta preopteretilo bi rad i zaglušilo njegovu glavnu tematiku: analizu povelje iz 1378. Svi koje interesuju brojni detalji i teorije o vremenu krunisanja i samom činu, pronaći će detalje u literaturi navedenoj u napomenama.

2. Ranija izdanja, unutrašnje i vanjske karakteristike povelje:

Original Tvrtkove povelje Dubrovčanima trenutno se nalazi u Državnom arhivu u Dubrovniku, gdje se čuva u seriji *Diplomata et acta*, br. 120, bečki ćir. br. 1024. Tekst povelje objavljivan je više puta bez detaljnijih kritičkih osvrtu u zbir-kama Pavla Karano Tvrtkovića, Franca Miklošića, Stojana Novakovića, Aleksandra Solovjeva, Ljubomira Stojanovića, Milke Brkovića, Amire Turbić-Hadžagić te u rječniku Lejle Nakaš.²⁰

¹⁸ Šunjić 1996, 60. Opširnija rasprava o odjeku Tvrtkove krunisanja među savremeniciima može se pronaći u: Бирковић 1964b, 355-362.

¹⁹ Bartlett 1993, 41-42.

²⁰ Karano Твртковић 1840, 80-84; Miklosich 1858, 186-190; Новаковић 1912, 193-196; Соловјев 1926, 172-175; Стојановић 1929, 75-82; Brković 2011, 49-51; Turbić-Hadžagić 2011, 40-45; Nakaš 2011, 42-44. Desetak dana prije konačnog roka za slanje ovog teksta u štampu,

¹¹ Базлер 1975/76, 53.

¹² Osnovna argumentacija protiv te teorije može se naći u: Dautović 2014, 150.

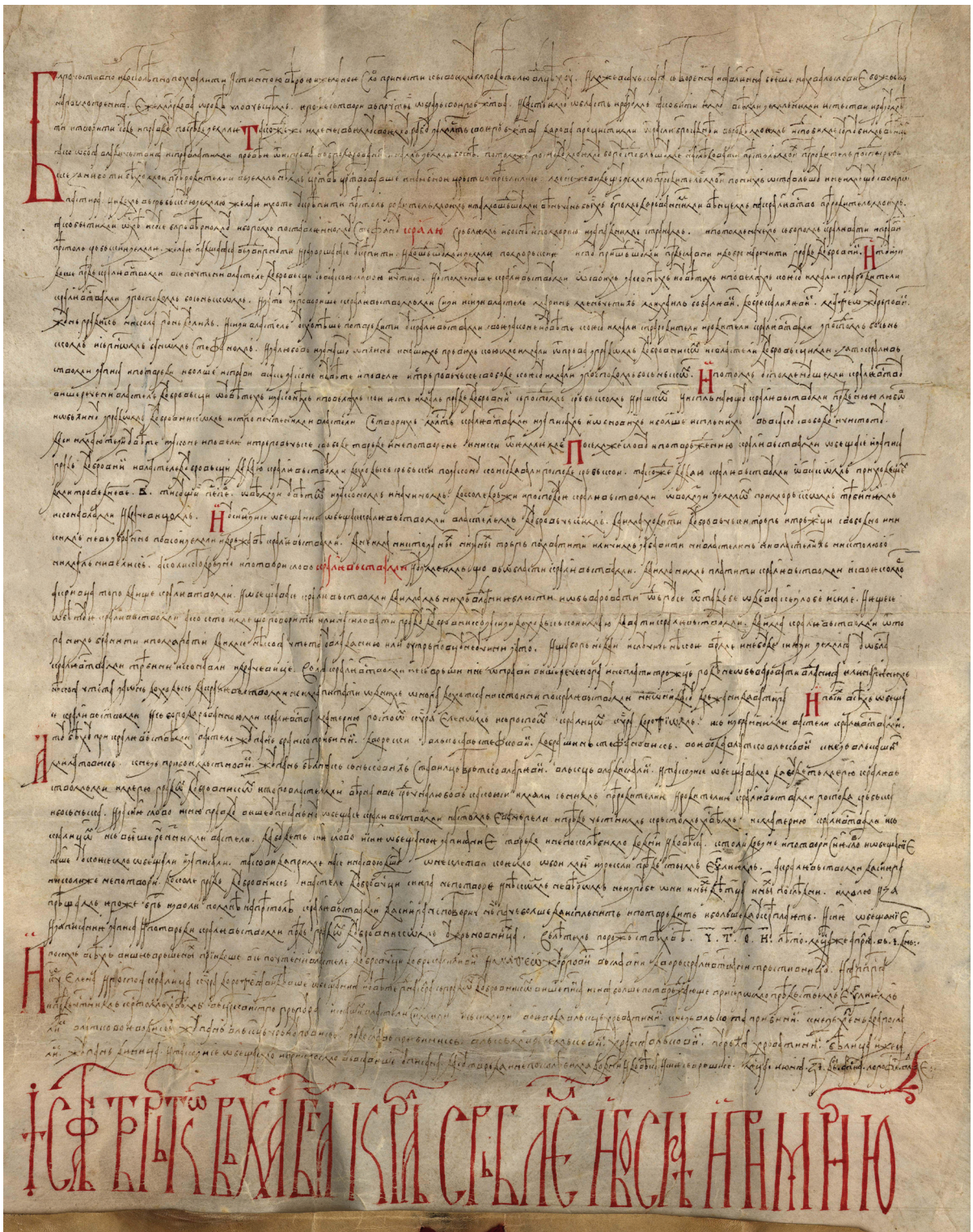
¹³ Engel 2001, 157-172.

¹⁴ Lovrenović 2006, 41, 48.

¹⁵ Ullman 2005, 190.

¹⁶ Базлер 1975/76, 54.

¹⁷ Prvi slučaj da se u papinskim dokumentima neki od bosanskih vladara naziva kraljem nalazimo u pismu Martina V od 6. aprila 1428. godine, kada je odobrio brak kralja Tvrtka II s Dorotejom Gorjanskom (Tautu 1980, 1104; Thalloczy 1914, 142-143). Bosna kao kraljevstvo spomenuta je nešto ranije, u pismu istog pape od 20. maja 1423. u kojem se govori o uslovima života i rada franjevačkog reda u Bosni; Tautu 1980, 655-656.

Sl. 1. Povelja kralja Tvrtka I Dubrovčanima (Žrnovnice, 10. april 1378 – Trstivnica, 17. juni 1378)

doznali smo da je ista povelja bila predmet obrade Dejana Ječmenice u netom objavljenom broju Starog srpskog arhiva: Јечменица 2015, 115-142. Autori smatraju da pojava tog rada ne treba da utiče na izlazak ovog priloga, pogotovo jer

je naša verzija predočena javnosti znatno ranije, još u proleće 2015. godine, kako je već i istaknuto, ali i zato jer postoje i određene interpretativne razlike, svojstvene dvjema historiografskim školama.

Dio teksta povelje objavio je i Baltazar Bogišić.²¹ Bitno je naglasiti kako je sačuvan i prijepis ove povelje u *Codex Ragusinus*, koji je publicirao Lj. Stojanović u svojoj zbirci.²²

Pergament na kojem je načinjena povelja kvalitetne je italijanske izrade, unutrašnja strana je sjajnobijela, spoljašnja svijetložuta. Svečanom karakteru povelje odgovaraju njene dimenzije: širina iznosi 43,5 cm, visina 51,6 centimetara te još 2,6-3,3 cm plike na sredini i desno, dok je lijevi dio plike otkinut. Za povelju je uzeta jedna cijela kožica te je ova povelja do vremena svog nastanka najveći dokument izdat od strane bosanske vladarske kancelarije.

Debljina pergamenta iznosi u lijevom gornjem uglu 0,18 mm, sredinom gore 0,15 mm, u desnom gornjem uglu 0,24-0,32 mm, u lijevom donjem uglu 0,17 mm, sredinom dolje 0,14 mm, u desnom donjem uglu 0,17-0,30 mm. Uprkos tome što je pergament neobično tanak, on je tvrd te puca kada se povelja otvara ili slaže. Pisar je veoma brižljivo podesio pergament za pisanje, uredno je poslije pisanja izbrisao sve crte te se ne bi ni znalo da je pergament liniran da na rubovima nisu ostali ubodi od igle. Ubodi počinju 4,4 cm ispod gornjeg ruba, a ima ih sa svake strane 41, koliko i redaka. Redovi zapremaju 38 cm visine, odstojanje im je 0,9 cm. Osim ovih izbrisanih linija ispod teksta se nalaze 2 vodoravne linije, povučene tvrđim stilom, 3,3 cm jedna ispod druge. Između njih se nalazi potpis, ali slova potpisa idu još 5 mm iznad gornje linije. Pisar je izbrisao i okomite linije za koje je napravio ubode na gornjem i donjem rubu 4,9 cm i od lijevog i od desnog kraja pergamenta. Tekst na lijevoj strani ostavlja 4,9 cm praznog prostora, dok na desnoj strani često prelazi preko te crte. Pismo ove povelje je diplomatska minuskula okomitog tipa, trupovi slova su visoki 1,5-2 mm, produženja u gornji prostor iznose prosječno 3-4 mm, u donji 5-6 mm, ali ima slučajeva da produženja iznose i do 8 mm. Povelja je okićena povećanim slovima ispisanim cinoberom. Tvrtko I Kotromanić kao kralj od ove povelje koristi crvenu boju za svečani potpis pod tekstom. Povelja je pisana iz dva puta, što se uočava na osnovu mastila, dok je glavni dio teksta pisan crnim mastilom. Do-

²¹ Bogišić 1872, 75.

²² Стојановић 1929, 75-83. Očito je riječ o modernijem prepisu, u kojem se nalaze znatne razlike u odnosu na povelju koju analiziramo u ovom radu.

datak o naknadnoj zakletvi obiju kraljica pisan je smeđim mastilom. U svrhu pričvršćivanja pečata prorezana su kroz pliku i pergament 4 okomita proreza. Vrpca je sastavljena od svilenih crvenih vlakana složenih u niti. Oba njezina kraka provučena su s poledine kroz oba gornja proreza na lice, tu se ukrštavaju i prolaze kroz donje proreze opet na poledinu, ispod donjih proreza su odrezane. Postojanje vrpce donekle sugerira i postojanje pečata, no nije sačuvan niti jedan njegov dio. Povelja je neobično složena, paralelno po širini na 6 pregiba po 7-9 cm visokih, a složenih poput harmonike, na što je presavijeno s lijeve strane 15 cm i s desne 11 cm unutra. Na srednjem spoljašnjem polju neko je kasnije napisao "Privilegio del Re Tuercho antiquo confirmation de tuti privilegi et scritture de tuuti li soi precessori 1378", te drugi zapis "№4 del Pac. II. Steffano Tuertco conferma le ordonanze dei suoi predecessori 1378 giun 17". Tu je navedena i bečka signatura "№ 12 an. 1378".²³

3. Tekst

Б(а)гочѣстивно и достоуѣпно похвалити истин(ь)ною вѣрою и желанюю сла(ов)о принести къ своємѣ благоуѣтелю вл(ади)цѣ Х(рист)оу имже вса чьскаа сътворенья²⁴ и явленья²⁵ быше на хвалословие божьствъ[1]наго смотрениа. Еже ми(лос)р(ь)дова в родѣ члов(ѣ)чьсцѣмь²⁶ югоже сътвори въ пр(ѣ)ч(ис)тѣи вбразѣ своего в(о)ж(ьс)тва и дасть юмѣ власть и раздѣмъ како бити юмѣ всѣми земляними юствьстви и раздѣмъ[2]ти и творити сдѣ и правдѣ по срѣде землю.
Також(д)е же и мене своємѣ своємѣ²⁷ рабѣ за м(и)л(ос)ть своего в(о)ж(ьс)тва дарова процисти ми в(т)расли в(ла)госадиѣи въ родѣ моемѣ и сп(о)д(о)ви ме сдѣбимъ вѣнце(мь) [3] како вбога владичьствиа исправлати ми прѣвѣие в(т)ь испрѣва въ в(о)годарованиѣи²⁸ намѣ земли Боснѣ. По том же господѣ моемѣ вогд сп(о)д(о)вльшѣ ме наслѣдовати пр(ѣ)естоль мои(х)ь прѣродителѣ госп(о)д(а)е срьбь[4]ске за инѣ во²⁹ти вѣхѣ мои

²³ Čremošnik 1950, 119-122

²⁴ Kod Stojanovića: сътворенія

²⁵ Kod Stojanovića: явлѣннѣ

²⁶ Kod Miklošića: чловѣчьсцѣмь

²⁷ Kod Miklošića i Stojanovića izostavljeno

²⁸ Kod Stojanovića: вгодарованиѣи

²⁹ Kod Stojanovića: занк во

прѣродителиев³⁰ въ земельнѣмъ ц(а)р(ьс)твѣ ц(а)р(ьс)твобавше и на н(е)б(е)сноу³¹ ц(а)рьство³² прѣселили се. Мене же видещи землю прѣродитель мои(хъ) по ни(хъ) вставльши и не имещи своегу [5] пастира. И идохъ въ срьбьскую землю желане³³ и хоте ѡкрѣпити прѣстоль родитель мои(хъ) и тамо шь(дъ)шѣ ми вѣнчанъ выихъ³⁴ в(о)гомь даровани(мъ) ми вѣнцемъ на краіев(ьс)тво прѣродитель мои(хъ) [6] тако быти ми в Х(рист)ѣ Исусе вл(а)говѣрномѣ и Богомь поставлен(ь)номѣ³⁵ Стефанѣ **кравю** Срьблемь и Боснѣ и Поморию и Западнимъ странамъ. И по томь³⁶ начехъ съ богомь краіевати и прав(ит)и [7] прѣстоль срьбьскіе земліе желане падшаа са въз(д)вигнѣти и разоршаа се ѡкрѣпити. И дошь(дъ)шѣ ми земліе поморьскіе и тѣ пришь(дъ)шѣ ми прѣдъ славни и добронарочити градъ Дѣбровни(кь). **И** тѣ изи[8]доше прѣдъ краіев(ьс)тво ми всепочтени властеле дѣбровьски съ всакою славою и ч(ьс)тноу и споменѣше³⁷ краіевьствѣ ми в своихъ законѣхъ и дѣвѣтѣхъ и повелѣхъ кою сѣ имали с прародители [9] краіев(ьс)тва ми з господомь босньскымъ и за то³⁸ ѡзговорише с краіевьствомъ ми сизи и сизи властеле: Маринь Меньчетиѣ, Михаилъ Бобалиеви(кь), Добре Калиѣеви(кь), Мажев Ждрьгови(кь) [10] Жднъ Градикъ, Никола Гднѣдѣлиѣ,³⁹ и сизи властеле ѡсхотѣше потвѣрдити ѡ краіевьства ми свою законѣ и дѣвѣтѣ кою сѣ имали с прародители и родители краіев(ьс)тва ми з господомь⁴⁰ боснь[11]скомъ и съ г(осподи)номь баномь Стефаномь и за любовь и за нашѣ вѣнчѣ и нашихъ прѣвѣхъ кою смо имали в(ть) прѣва з градомь Дѣбровникомъ(мъ) и с властели дѣбровьскими. За то краіевь[12]ство ми записа и потвѣрди и болше исправи всаке законѣ и дѣвѣтѣ и повелѣ и трговьчѣкѣ свободе кою сѣ имали з господомь босньскымъ(мъ). **И** по томь⁴¹ споменѣше ми краіев(ьс)твѣ [13]⁴² више речени

властеле дѣбровьски в дѣвѣтѣхъ и законѣхъ и повелѣхъ кою іестъ ималъ градъ Дѣбровни(кь) съ госпо(до)мь срьбьскомь и рашкомъ(мъ) и испльняющѣ краіевьствѣ ми прѣдию любомъ(вь) [14] и вѣнчѣ з градомь Дѣбровникомъ(мъ) и с т(о)го почтеними властели сѣтворихъ м(и)л(ос)ть краіев(ьс)тва ми и записахъ и вѣнчѣхъ и бол(ь)ше испльнихъ вѣсакѣ⁴³ свобода и чистота [15] да си имаю тези дѣвѣтѣ и законѣ и повелѣ и тр(ь)гов(ь)чѣкѣ свободе твѣрде и непотворене и ники в(ть)іемліеме. **По** сем⁴⁴ же словѣ и потвѣрж(д)ению краіевьства ми вѣща се и записа [16] градъ Дѣбровни(кь) и властеле дѣбровьски да даю краіевьствѣ ми доходѣкъ срьбьски по законѣ кои сѣ давали госп(о)де срьбьскои. Також(д)ѣ да даю краіевьствѣ ми в всакомь приходѣще(мъ) [17] дмитровѣ дневе . в . тисѣци пѣ(рь)пѣ(рь) вѣмзи дѣвѣт(омъ) и закономь и начиномь до коле дръжи и господѣ краіевьство ми вѣмзи⁴⁵ земломъ(мъ) приморьскымъ, Трѣвиніемь [18] и Конавами и Драчевицомь. **И** ѡ с(и)іези се вѣщаніе вѣща се краіевьство ми властелемь дѣбровьчкимь да има ходити дѣбровьчѣки трѣгъ и трѣж(ь)ци⁴⁶ свободно и ни[19]кимь невѣзран(ь)но по всои земли и дръжавѣ краіевьства ми да не има никто за ны(хъ) ни за ны(хъ) трѣгъ похватити или чимъ забавити ни властелинѣ ни властели(чи)ѣ ни ни кто любо [20] ни малъ ни великъ. Яко ли кто дръзне и потвори слово **краіевьства ми** и ѡзме имъ цю въ власти краіевьства ми. Да има нимъ платити краіевьство ми и своѣ⁴⁷ коморѣ⁴⁸ [21] а кривца того да ище краіевьство⁴⁹ ми и вѣщава се краіевьство ми да имамъ ни(хъ) вл(а)д(а)ннѣ блюсти и вѣваровати вѣдъ гдсе в(ть) тадѣ вѣдъ всаке злобе и силѣ. И ище се [22] вѣтѣнѣ краіевьство ми ако кто имѣ цю говорити или насилувати градъ Дѣбровникѣ за сизи доходѣкъ кои имаю давати краіевьствѣ ми да има краіевьство ми в(ть) то[23]га ни(хъ) вранити и помагати да им се нѣкога четѣта ѡ владанію или оу трговьцѣ не ѡчини за то и цѣа богъ не даи и сѣдчи се нѣкою вѣрѣме и не вѣде снази земля ѡ вл(а)ст(ь)⁵⁰ [24] краіев(ьс)тва ми Трѣвиніе и Конави и Драчевице, вола краіев(ьс)

³⁰ Kod Stojanovića: прѣродителии

³¹ Kod Miklošića: небесное

³² Kod Miklošića: царство

³³ Kod Stojanovića: желак и

³⁴ Kod Miklošića: выихъ

³⁵ Kod Stojanovića: поставленіемѣ

³⁶ Kod Stojanovića: потомъ

³⁷ Kod Stojanovića: споменѣше

³⁸ Kod Stojanovića: . И зато

³⁹ Kod Miklošića: Гднѣдѣликъ

⁴⁰ Kod Stojanovića: господѣм

⁴¹ Kod Stojanovića: потомъ

⁴² Kod Miklošića ubačeno ми

⁴³ Kod Stojanovića: въ всакѣ

⁴⁴ Kod Stojanovića: семѣ

⁴⁵ Kod Stojanovića: вѣмзи

⁴⁶ Kod Stojanovića: трѣжи

⁴⁷ Kod Stojanovića: своѣ

⁴⁸ Kod Stojanovića: комор

⁴⁹ Pisar je očito zaboravio napisati -ьс, dakle pravilno bi bilo: краіевьство

⁵⁰ Kod Stojanovića: власт

тво ми не с(ь)вр(ь)ши и не вправи више реченога и не плати тръжць годѣ не вбъваровати вла(да) ния или нагѣ нихъ [25] нѣкога чтета за внь дохоткъ, да кралиевство ми не има питати вд нихъ внога дохотка ни кто ини по кралиевствѣ ми ни вни да сѣ дръжани давати га. **И** по си(хъ) всѣхъ вбещи [26] се кралиевство ми и съ богодарованною ми кралиев(ь)ства⁵¹ материю госпов(мь) кѣра Еленѣмь и съ госпов(мь) кралицѣмь кѣра Дороѣѣмь и съ избраньними в(л)астели кралиев(ь)ства ми [27] **а** тѣ вѣхѣ при кралиевствѣ ми в(л)астеле⁵² ждпань Бранко Прибини(къ), дворьски Вьлкосавь Стефкови(къ), Добрашинь Стефановикъ, воєвода Влатко Вьлкови(къ), кнезь Вьлкаши(нь) [28] Милатовикъ, кнезь Привоє Мьстнови(къ), ждпань Бѣлипакъ Сьньковийѣ, ставиць Твьртко Влагьви(къ), Вьлкъцъ Владислали(къ) и такози се вбещавамо да вѣдетъ мегю кралиев(ь)ствомь ми и мегю градѣмь Дѣбровникѣмь и того властели вѣрна и всеср(ь)дчна любовь како ю си имали съ нимь прѣродителиѣ⁵³ и родителиѣ каліевства ми господа срьбьска [30] и восьньска. И за сие слово и сию правдѣ више ѣписаньнѣ вбещи се кралиевство ми на с(ве)томь евангелии и прѣдъ чьстнимь крѣстомь х(ристо)вѣмь и с(материю) кралиев(ь)ства ми и съ [31] кралицѣмь и съ вѣше рече) н(ь)ними в(л)астели да вѣдетъ сие слово и сие вбещаное записаніе твьрдо и непоколѣвимо до д(ь)ни и до вѣка. кто ли дръзне и потвори сие сло(во) и вбещаніе [32] наше ѣ коє се смо вбещали и записали такози да приме на се и на свою д(ь)шѣ внѣ клетви коє смо вбои мѣ изрекли прѣдъ с(ве)т(и)мь еч(ань)гелиемь а кралиевство ми да сиега⁵⁴ [33] николиже не потвори до коле⁵⁵ градѣ Дѣбровникъ и в(л)астеле дѣбровч(ь)ци сиега не потворе и нѣкѣмь⁵⁶ невѣрѣмь не изгѣбе вни и ны(хъ) дѣт(ь)ца и ны(хъ) послѣдни. И молю и за[34]прѣщамь югоже в(о)гъ изволи по мнѣ на прѣстола кралиевства ми да сиега не потвори нь паче болше да испльнитъ и потвьрдитъ и больше да ѣкрѣплаетъ. И сие вбещаніе [35] и записаніе записа и потвьрди кралиевство ми прѣдъ градѣмь Дѣбровникѣмь ѣ Жрьновницахъ(ь) вь лѣтѣхъ по рож(дѣ)ствѣ Х(ристо)вѣ. **Ч. Т. О. И.**

⁵¹ Kod Miklošića ubačeno mi

⁵² Kod Stojanovića izostavljeno

⁵³ Kod Stojanovića: прѣродитеак

⁵⁴ Kod Stojanovića: сиега

⁵⁵ Kod Stojanovića: докле

⁵⁶ Kod Stojanovića: нѣкѣмь

лѣто м(ѣсе)ца⁵⁷ же апр(ил)га вь .І. д(ь)нь [36]

И по сихъ всѣхъ више съвршени(хъ) прїидоше всепочтени⁵⁸ властеле дѣбровч(ь)ци Добре Калиѣви(къ) і Матѣѣ⁵⁹ Жѣргови(къ) вь славни дворь кралиев(ь)ства ни Твьрстивницѣ и га г(о) сп(о)гга [37] кѣ(ра) Елена и господа кралица кѣра Дороѣѣ видѣвшѣ вбещанія и ѣвѣте г(осподи) на кра(ла)⁶⁰ съ градѣмь Дѣбровникѣмь више писа(на)⁶¹ и сиа болше потвьрждающе присегѣсмо прѣдъ с(ве)тымь еч(ань)г[38]елиемь и прѣдъ ч(ь)стнимь кр(ь)стомь х(ристо)вѣмь вь цр(ь)кви с(ве)т(а)го Грьгѣра и с(наши)мь⁶² властели симизи и съ симизи воєвода Вьлкъцъ Хрьватини(къ), кнезь Вьлкота Прибини(къ), кнезь Хе(ге)нь Драгосла[39]ли(къ), Влатко Воєводикъ, ждпань Вьлкъ(ь)ць Чрьндговикъ, Радославь Привиникъ, Вьлкъмирь Семькови(къ), Храпа Вьлкови(къ), Пѣрѣпа Хрьватини(къ), Бѣлица Ижеса[40]ли(къ), ждпань Диница и такози се вбещасмо и присегосмо вь вса више ѣписана, да сѣ твьрда и непоколѣвима до д(ь)ни⁶³ и до вѣка и сие съврши се м(ѣсе)ца⁶⁴ июня .ЗІ. д(ь)нь. а пи(с)а логофетъ Владе [41].

+ СТЕФАНЪ ТВЪРТКЪ ВЪ ХРИСТА БОГА КРАЛЬ СРЪБЬЕМЪ И БОСНЪ И ПРИМОРЬЮ

4. Prijevod

Pobožno [je] i dostojno pohvaliti istinskom vjerom i željenu riječ prinijeti svojemu dobrotvoru vladiци Hristu, od koga sve stvoreno i objavljeno bi na pohvalu boža[1]nskog providjenja, koje se smilova čovječijem rodu, kojega stvori prema prečistom liku svojega Božanstva, i dade mu vlast i razum, da bude [nad] svom zemaljskom stvari i da razumi[2]je i tvori sud i pravdu posred zemlje. Također zatim i meni, svome robu, za milost svoga Božanstva, darova da mi procvjeta izdanak plemenito ukorijenjeni u rodu mojemu i udostoji me dvostrukim vijencem [3] kako bih obima gospodstvima upravljao, prvo isprva u bogomdanoj nam zemlji Bosni, potom pak gospod moj Bog me počastio da naslijedim prijestol praroditelja mojih, gospode

⁵⁷ Kod Stojanovića: мсца

⁵⁸ Kod Stojanovića: все почтени

⁵⁹ Kod Stojanovića: матѣѣ

⁶⁰ Kod Stojanovića: крал

⁶¹ Kod Stojanovića: писан

⁶² Kod Miklošića: нашими

⁶³ Kod Stojanovića: дни

⁶⁴ Kod Stojanovića: мсца

srp[4]ske, zato jer ti moji praroditelji, u zemaljskom carstvu carstvovavši, i na nebesko carstvo preselili se biše. Ja, pak, vidjevši zemlju svojih predaka ostavljenu nakon njih i da nema svojeg [5] pastira, idoh u srpsku zemlju, želeći i htijući osnažiti prijestol roditelja mojih. I tamo išavši okrunjen bjeh od Boga darovanom mi krunom na kraljevstvo praroditelja mojih, [6] da budem u Hristu Isusu pobožan i od Boga postavljeni Stefan, kralj Srbima i Bosni i Pomorju i Zapadnim stranama. I potom počeh s Bogom kraljevati i praviti [7] prijestol srpske zemlje, želeći što je palo uzdignuti i što se razorilo osnažiti. I kad sam došao u zemlje Pomorske, prišavši pred slavni i dobronaročiti grad Dubrovnik, i tu izi[8]đoše pred naše veličanstvo poštena vlastela dubrovačka, sa svakom slavom i čašću i podsjetiše naše veličanstvo na svoje zakone, ugovore i povelje koje su imali s praroditeljima našeg veličanstva, [9] s gospodom bosanskom. I o tom su govorila pred našim veličanstvom ova i ova vlastela: Marin Menčetić, Mihail Bobaljević, Dobre Kaličiević, Mateo Žurgović, [10] Žun Gradić, Nikola Gundulić. I ova vlastela htjela je potvrditi kod našeg veličanstva svoje zakone i ugovore koje su imali s praroditeljima i roditeljima našeg veličanstva, s gospodom bosan[11]skom i gospodinom banom Stefanom. I zarad ljubavi i zajedništva našeg i naših prethodnika koje smo imali s gradom Dubrovnikom i vlastelom dubrovačkom, zarad toga im naše veličan[12]stvo zapisa i potvrdi i bolje uredi sve zakone i ugovore i povelje i trgovačke slobode koje su imali sa gospodom bosanskom. I potom podsjetiše naše veličanstvo [13] gore spomenuta vlastela dubrovačka i na ugovore i zakone i povelje koje je imao grad Dubrovnik s gospodom srpskom i raškom. I dok sam ispunjavao prijašnju ljubav [14] i sklad s gradom Dubrovnikom i njegovom poštovanom vlastelom, učinih milost, zapisah i obnovih i bolje ispunih u svakoj slobodi i čistoti [15] da se imaju čvrstim i nepromijenjenim držati ti ugovori i zakoni i povelje i trgovačke slobode i ni od koga da ne budu otete. Poslije ove naše riječi i potvrde obeća [16] grad Dubrovnik i vlastela dubrovačka da će našem veličanstvu zakonito davati dohodak srpski, koji su davali i srpskoj gospodi, također da će našem veličanstvu davati svakog budućeg [17] Dmitrova dana dvije tisuće perpera pod ovim ugovorom, zakonom i načinom sve dok naše veličanstvo drži i gospodari ovom zemljom primorskom: Trebinjem, [18] Konavlima i Dračevicom. I ovim obećanjem obeća naše veličanstvo

vlasteli dubrovačkoj, da dubrovački trgovci i roba prolaze [19] po cijeloj našoj zemlji i državi slobodno, i da im toga niko se smije braniti, i da niko ne smije za njima ni za njihovom robom posegnuti ili ih čim zadržavati, ni vlastelin ni vlasteličić, niti bilo ko [20] mali ili veliki. Ako li se tko drzne i potvori riječ našu, i uzme im nešto u oblasti kraljevstva mi, da im ja to imam platiti iz svoje komore, [21] a krivca toga da imam tražiti. I obavezujem se da ću njihovo vladanje čuvati i paziti od napada, od krađe, od svake zlobe i sile, i još se [22] obavezujem ako ima tko što govoriti ili činiti prisilu gradu Dubrovniku za taj dohodak koji imaju davati mom kraljevstvu, da ima kraljevstvo mi od to[23]ga njih braniti i pomagati da im se neka šteta u vladanju ili u trgovanju ne učini za to. I ne dao Bog, desi se neko vrijeme i ne bude ova zemlja u oblasti [24] kraljevstva mi: Trebinje, Konavle i Dračevica, ili kraljevstvo mi ne ispuni i ne napravi višerečenoga, i ne plati trgovaca, ili ne pazi vladanja, ili snađe njih [25] neka šteta za onaj dohodak, da kraljevstvo mi neće njih pitati za onaj dohodak, niti iko drugi nakon mene, niti oni da su dužni davati ga. I nakon svega ovog obeća [26] kraljevstvo mi s bogodarovanom mi kraljevstva mi materom, gospođom kira Jelenom i s gospođom kraljicom kira Dorotejom i s izabranom vlastelom kraljevstva mi, [27] a tu biše pri kraljevstvu mi vlastela: župan Branko Pribinić, dvorski Vukosav Stefković, Dobrašin Stefanović, vojvoda Vlatko Vuković, knez Vukašin [28] Milatović, knez Priboje Mastnović, župan Bjeljak Sanković, stavilac Tvrtko Vlađević, Vukac Vladisalić. I tako obećavamo da bude među kraljev[29]stvom mi i među gradom Dubrovnikom i njegovom vlastelom vjerna i svesrdačna ljubav, kakvu su imali s njim praroditelji i roditelji kraljevstva mi gospođa srpska [30] i bosanska. I za ovu riječ i za ovu pravdu gorenapisanu obeća kraljevstvo mi na svetom Evanđelju i pred časnim krstom Hristovim i s materom kraljevstva mi i s [31] kraljicom i s višerečenom vlastelom da bude ova riječ i ovo obećanje zapisano tvrdo i nepokolebljivo do dana i do vijeka: tko li se drzne i potvori ovu riječ i obećanje [32] naše na koje smo se obavezali i zapisali, neka primi na sebe i na svoju dušu one kletve, koje smo mi obostrano izrekli pred svetim Evanđeljem, a kraljevstvo mi da ovo [33] nikada ne potvori, dok kada grad Dubrovnik i vlastela dubrovačka ovo ne potvore i nekom nevjerom ne izgube oni i njihova djeca i njihovi nasljednici. I molim i za[34]branju-

jem, koga god Bog postavi poslije mene na prijestol kraljevstva mi, da ovo ne potvori, nego štaviše, bolje da ga ispunjava i potvrđuje i bolje da jača. I ovo obećanje [35] i pisanje zapisa i potvrdi kraljevstvo mi pred gradom Dubrovnikom u Žrnovnicama godine po rođenju Hristovu 1378. mjeseca aprila 10 dan. [36] I poslije svega svršenog dođoše svepošteni vlastelini dubrovački Dobre Kalićević i Mateo Žurgović u slavni dvor kraljevstva našeg u Trstivnicu, i ja gospođa [37] kira Jelena i gospođa kraljica kira Doroteja, vidjevši obećanja i uvjete gospodina kralja s gradom Dubrovnikom višepisane, i ova bolje potvrđujući, prisegosmo pred svetim Evand[38]eljem i pred časnim krstom Hristovim u crkvi svetog Grgura i s našom vlastelom, s ovima i s ovima: vojvoda Vukac Hrvatinić, knez Vukota Pribinić, knez Hegen Dragoslal[39]ić, Vlatko Vojvodić, župan Vukac Črnugović, Radoslav Pribinić, Vukmir Semković, Hrana Vuković, Purća Hrvatinić, Bjelica Ižesa[40]lić, župan Dinica. I tako obećasmo i prisegosmo u sve višepisano da je tvrdo i nepokolebljivo do dana i do vijeka. I ovo svrši se mjeseca juna 17. dan. A pisa logofet Vlade [41].

Stefan Tvrtko u Hrista Boga kralj Srbima i Bosni i Primorju.

5. Diplomatičke osobine

Invokacija

U ovoj povelji nije navedena simbolička invokacija u vidu krsta koju je bosanska kancelarija nje govala u ranijem periodu. Od vremena nastanka Bosanskog kraljevstva u vladarskim poveljama upotrebljava se kompleksnija verbalna invokacija, uz i dalju, povremenu, upotrebu simbolične invokacije. U ovom dokumentu prizivanje imena božijeg zabilježeno je u vidu: **БАГОДѢТЕЛЮ ВЛАДИЦѢ ХРИСТОУ**.

Intitulacija

Intitulacija prvog bosanskog kralja sadrži već ranije korišteni sistem nabiranja oblasti koje su u vladarevom posjedu s iznimkom da nisu navedene sve oblasti. Razlika u odnosu na ranije povelje je tome što je ovo prva povelja s kraljevskom titulom. Tvrtko je u ovoj povelji titulisan kao **ХРИСТЪ ИСѢСЕ ВЛАДАНЪ ГОВѢРНОМЪ И БОГОМЪ ПОСТАВЛЕНЪ**НОМЪ **СТЕФАНЪ КРАЛЮ СРЪБЛЮ**МЪ И БО-

СНѢ И ПОМОРИЮ И ЗАПАДНИМЪ СТРАНАМЪ. Također, od ove povelje svi bosanski vladari uz svoje ime nose i titulatorno vladarsko ime Stefan.

Potpisi

Iako se u bosanskim poveljama pojavljuju vlastelini kao svjedoci, nije bio ustaljen običaj njihova potpisivanja. Ovo je najstarija iz korpusa bosanskih povelja u kojoj je zabilježeno potpisivanje vladara, što će u kasnije vremenu postati opća praksa. Tvrtko je potpisan velikim crvenim slovima, čime se željela naglasiti svečanost vladara i njegove titule: **СТЕФАНЪ ТВРТКУ ВЪ ХРИСТА БОГА КРАЛЬ СРЪБЛЮМЪ И БОСНѢ И ПРИМОРЮ**. Očito je i ova promjena dio prakse uvedene iz Bizanta, preko srpske države. To potvrđuje i činjenica da je upotreba potpisa crvenim mastilom pravno sankcionisana još od 470. godine zakonom cara Lava I te da niti jedna povelja bez njega nije imala punopravnu važnost.⁶⁵ Po ljepoti i luksuzu, ovom potpisu Tvrtka I, u cijelom korpusu bosanskih srednjovjekovnih povelja, može parirati samo još potpis kralja Stjepana Dabiše iz povelje pisane u Lušcima 1392. godine. Potpisi kasnijih vladara, iako zadržavaju crvenu boju i kaligrafsku namjeru, ipak su inferiorniji primjerci.

Arenga

Ova povelja predstavlja prekretnicu i po pitanju pojavljivanja arengi u bosanskim vladarskim poveljama. Proglasivši se za kralja, Tvrtko je po uzoru na rašku i u bosansku kancelariju uveo praksu pisanja arengi. One su zabilježene u 12 bosanskih vladarskih povelja. Arenga predstavlja politički *credo* njezina potpisnika i to je u ovom slučaju naročito naglašeno. Prvi bosanski kralj najprije naglašava svoja prava na srpsku krunu, krvnu povezanost s Nemanjićima te činjenicu da je prijestolje neko vrijeme upražnjeno, a ističe i da je krunu dobio božijom voljom i odredbom: **ПО ТОМ ЖЕ ГОСПОДЪ МОЈЕМЪ БОГЪ СПО(ДО)БЛЪШЪ МЕ НАСЛѢДОВАТИ ПРѢСТОЛЬ МОИ(ХЪ) ПР(Ѣ)РОДИТЕЛЬ ГОСП(ОД)Е СРЪБЪСКЕ**. Kao osnovni motiv tog čina istakao je težnju da popuni prijestol svojih predaka i da se pobrine za srpsku zemlju koja više nema svojih pastira. Naravno da je ovdje riječ o vladarskoj propagandi jer niti Tvrtko niti neki od njegovih nasljednika neće više iskazivati "pastirske" zabrinutosti prema Srbiji.

⁶⁵ Шуица 1999, 565.

Datiranje

U ovoj povelji pisar Vladoje naveo je i dataciju prema godini od rođenja Isusova koja glasi: **въ лѣтѣхъ по рождѣствѣ христовѣ .чтѣи. лѣто, мѣсеца же априла въ .І. дѣнь**, odnosno 10. aprila 1378. godine. Datacija drugog dijela povelje, kada je njeno pisanje i završeno, navedena je u obliku: **свърши се мѣсеца июня .ЗІ. дѣнь**, odnosno 17. juna.

Promulgacija

U Tvrtkovoј povelji promulgaciju je dosta teško identificirati. Iz konteksta povelje jasno je da se kralj obraća Dubrovniku i njegovom stanovništvu te im obećava sigurnu trgovinu i druge povlastice, međutim, u općenarativnom stilu ove povelje niti na jednom mjestu nema direktnog ukazivanja na to kome je povelja upućena.

Naracija

Naracija povelje naročito je opširna i bogata te svakako predstavlja njen najznačajniji dio. Tvrtko najprije govori o okolnostima koje su pretrodile posjeti Dubrovniku, tj. svom krunisanju za kralja, povezanom s posjetom Srbiji. Nakon toga imamo prelazak na prave motive izdavanja povelje: izdavanje trgovačkih povlastica i garancija za slobodno trgovanje Dubrovčanima te, u suprotnom smjeru, zahtjev za plaćanje poreza bosanskom kralju. Kao i u svim vladarskim poveljama, i kod naše je naracija veoma subjektivna i ispričana iz isključivo vladarevog ugla gledanja, ali u tipično srednjovjekovnom stilu evocira se i evanđeoski tekst: **землю прѣродитель моихъ по нихъ уставльшѣ и не имѣштѣ своегѣ пастира** (Mt.9,36.). Uopće nemamo vijesti o reakcijama Dubrovačkih izaslanika na nove vijesti i uslove.

Dispozicija

Kao pravno najvažniji dio isprave, koji očitava volju izdavača da se čin izvrši, dispozicija je i u slučaju ove povelje dosta bogata. Kralj Tvrtko, nakon proglašenja za kralja, dolazi sa svitom pred Dubrovnik gdje se nalazi sa samim vođstvom Dubrovačke općine s kojim usklađuje najvažnije diplomatske osnove, tj. regulišu pitanja slobode kretanja i obavljanja poslova za dubrovačke trgovce te pitanja isplaćivanja tzv. “srpskog” ili Svetodimitarskog dohotka, koji je isplaćivan vladarima Trebinja, Konavala i Dračevica. Tvrtko

najprije utvrđuje svoje pravo na srpsko prijestolje, zatim daje “historijski” pregled poreza koji je plaćan najprije srpskim, zatim i bosanskim vladarima, te na tome gradi vlastita prava na njega.

Sankcija

Na sve prekršioce zaključaka ove povelje bačena je kletva koja je donesena na samom mjestu izdavanja povelje u Žrnovnicama kod Dubrovnika: **кто ли дрѣзне и потвори сиѣ сло(во) и шещаниѣ наше ꙗко ꙗко се смо обецали и записали такови да приме на се и на свою д(с)шѣ ѡне кетви које смо шѡи мѣи изрекли прѣдѣ с(вѣ)тимъ еѣ(ангѣ) лиѣмъ**. Kletva se baca na dušu prekršioца, što je i inače standardni motiv proklinjanja u bosanskim srednjovjekovnim poveljama.⁶⁶

Koroboracija

Različite su formule kojima bosanski kralj osigurava provedbu pravnih činova dogovorenih u povelji. Najprije, postoji preuzimanje odgovornosti nastale pljačkom dubrovačkih trgovaca na kraljevu komoru: **ако ли кто дрѣзне и потвори слово кралѣвѣства ми и ꙗзме имѣ шѡ бѣ шѡласти кралѣвѣства ми. да има нимѣ платити кралѣвѣство ми и своѣ комо(ре) а кривца того да иште кралѣвѣство ми и обецтава се кралѣвѣство ми да имамъ нихъ вла(да)ниѣ блѡсти и шѡваровати ѡдѣ гдѣсе ѡтѣ тадѣбѣ ѡдѣ всаке злобе и силѣ**. Svojim prisustvom snagu garancija potvrđuju i veoma ugledni svjedoci, dok je Božanska garancija obezbijedena zaklinjanjem na sveto evanđelje i časni krst. Drugi dio povelje sadrži i dodatnu potvrdu kraljeve majke i supruge da poštuju odredbe ove povelje.

6. Ustanove i važni pojmovi

Срѣби вѣѣнац – Izraz “vijenac” upotrebljavan je za krunu vladara kao jednu od najvažnijih insignija regalne vlasti. Termin “sugubi vijenac” historiografski je donekle različito objašnjavan. Dosta često je isticano da označava dvostruku krunu, srpsku i bosansku, koje je Tvrtko objedinio. Time je formulirana nova pravno-dinastička koncepcija bosanske krune kojom bi on bio okrunjen bogodarovanim vijencem koji označava autonomnu vlast u samoj Bosni i sugubim

⁶⁶ Lovrenović 2012d, 173.

vijencem, koji objedinjuje Srbiju i Bosnu. Samo je Tvrtko I od bosanskih kraljeva koristio termin sugubog vijenca.⁶⁷ Bosanska kruna je imala i epitet "sveta", što se izričito naglašava u povelji kralja Tvrtka II Veneciji od 21. 12. 1422. godine.⁶⁸

ПРѢСТОЛЬ МОИХЪ ПРѢРОДИТЕЛЬ – Prijestol je jedna od najstarijih i za srednji vijek najkarakterističnijih insignija vrhovne državne vlasti. Ona podjednako pripada vladaru i dinastiji te je isključivo nasljedna. U Tvrtkovom spominjanju ove insignije misli se na stvarnu vlast koja sa sobom nosi i sumu vrhovnih prava koja dolaze s njom.⁶⁹ Dva puta u toku bosanske srednjovjekovne historije postojala je realna opasnost da se prijestolje nađe u rukama nekog tuđinca: prvi put nakon smrti kralja Dabiše i aktiviranja Đakovačkog ugovora 1395. godine te drugi put u 20-im godinama 15. stoljeća, kada se kao pretendent javio Fridrih II Celjski.⁷⁰

КРАЛЬ – U sistemu hijerarhije titula srednjovjekovne Zapadne i Centralne Evrope, kraljevsko dostojanstvo bilo je odmah ispod carskog. Iako postoje razlike između pojedinih kraljevskih titula, već prema tome od koga su dodijeljene, ipak se to dostojanstvo smatralo rezervisanim samo za pripadnike određene dinastije, koji su ispunjeni sakralnošću koja im dozvoljava takvu čast.⁷¹ Većina evropskih kraljevstava, pa tako i Bosansko, uzor je imalo u karolinškom idealu vladara, koji je poticao još od vremena Karla Velikog. Samo neke od karakteristika karolinškog kraljevstva koje možemo prepoznati i u bosanskom primjeru jesu: teoretska izbornost vladara (u okviru jedne porodice, od strane barona), nepostojanje jasno određene prijestolnice (mobilna

dvorska kancelarija) itd.⁷² Jedna od posebnosti bosanske varijante srednjovjekovnog kraljevstva jeste da nikada nije usvojen princip primogeniture u nasljeđivanju, nego se titula prenosila unutar porodice, ali uz mogućnost da pređe i na bočne ogranke.⁷³

Св. Гргуръ – Sv. Grgur Čudotvorac je svetac zaštitnik dinastije Kotromanića. Njemu je bila posvećena kapela na dvoru u Sutjesci. Interesantan je slučaj da je srednjovjekovna Bosna imala trojicu svetaca-zaštitnika, a sve trojica su nosili ime Grgur: štovanje sv. Grgura Čudotvorca blisko je povezano s Crkvom bosanskom, dok u poveljama bosanskih vladara možemo naići i na spominjanje Grgura Nazianskog. S promjenom konfesionalne politike i konverzijom kralja Tomaša na katoličanstvo, nakon 1446. godine, papa Grgur I Veliki postaje zaštitnik Kraljevstva.⁷⁴

ЖУПАНА – Titula župana karakteristična je za sve srednjovjekovne slavenske države. Označavala je lokalnog funkcionera s dosta različitim ovlastima. Bili su to vlastelini zaduženi za organizirano funkcioniranje pojedinih župa, osnovnih teritorijalnih jedinica koje se javljaju još u spisu *De administrando imperio*, ali su često tu titulu nosili i dvorski funkcioneri. Župani su učestalo imali određene sudske ovlasti i diplomatske uloge.⁷⁵

ВОЈВОДА – Vojvodska titula jedna je od vodećih titula u hijerarhiji bosanskog srednjovjekovnog društva. U različitim vremenima imala je i različito značenje, no može se reći da su, nakon kralja i hercega, velike vojvode bili najmoćniji bosanski velikaši. Titula je bila nasljednog karaktera, unutar jedne vlasteoske porodice.⁷⁶ Titulu velikog bosanskog vojvode nosili su najmoćniji velikaši svog doba poput Vlatka Vukovića, Sandalja Hranića, Petra Pavlovića i drugih.

ДВОРСКИ – Titula "dvorski" karakteristična je za srednjovjekovnu Bosnu i odnosi se na dvorskog kneza, odnosno upravnika ili starješinu vladarevog dvora. Na poveljama bosanskih vla-

⁶⁷ Бирковић 1964b, 343-370; Lovrenović 2006, 631 passim. Krunisanje kralja Tvrtka jedna je od najkontroverznijih tema u historiografiji o srednjovjekovnoj Bosni. Mnogi autori su davali vlastite poglede na okolnosti pod kojima se ono desilo, no nedostatak izvora doveo je do različitih teorija. Glavne rasprave vođene su oko prirode (jednokratno s dvije krune ili dvokratno) i mjesta krunisanja (Mileševo ili Mile) te osobe koronatora (djed Crkve bosanske, franjevački vikar ili pravoslavni mitropolit). Danas preovlađujuća teorija u bosanskohercegovačkoj historiografiji, razvijena je u radovima D. Lovrenovića: Lovrenović 1999, 227-287; 2012b, 109-148, koji zagovara krunisanje u Milima od strane djeda Crkve bosanske.

⁶⁸ Lovrenović 2006, 460.

⁶⁹ Соловјев 1933, 85-86; Благојевић 2011, 190-195.

⁷⁰ Бирковић 1962a, 8-10; Ћошковић 2007, 87.

⁷¹ Kantorowicz 1957, 314-382; Lovrenović 2006, 425-450; Марјановић-Душанић 2007, 17-84.

⁷² Jackson 1986, 256-259.

⁷³ Ovakav princip nasljeđivanja postojao je i drugdje u Evropi, ali većinom u ranosrednjovjekovnom dobu, u vrijeme izrazito opasnih ratnih sukoba, Sedlar 1994, 31.

⁷⁴ Soloviev 1949, 263-279; Lovrenović 2012a, 15-35.

⁷⁵ Babić 1972, 405-412; Smiljanić 2011, 61-66. Iako je orijentiran isključivo na primjere iz srednjovjekovne Srbije, vrijedi pogledati i prilog o ovoj tituli ponuđen u: Михаљчић 2001, 77-87.

⁷⁶ Kurtović 2007, 243-261; Михаљчић 2001, 125-156.

dara kao dvorski se spominju: Vukosav Stefković (1378), Gojak Radosalić (1380), Mirko Radojević (1382), Gojak Dragoslavić (1392), Stipoje Ostojić (1392), Stanac Prekušić (1392), Ostojica Obrinović (1394), Stipan Hlapić (1398), Stipan Ostojić (1409), Nikola Kuklatović (1417), Vukac Vukotić (1419), Tvrtko Borovinić (1426), Ivaniš Biohanić (1433), Vladislav Klšić (1436), Stipan Vlatković (1444, 1446), Vladislav Vuković (1451), Marko Dragišić (1459), Radoje Vladimirić (1461). Ova titula se pojavljuje i na dvorovima vlastele Pavlovića i Kosača.⁷⁷

КНЕЗЪ – Titula kneza zastupljena je na kompletnom južnoslavenskom prostoru. U srednjovjekovnoj Bosni ona se pojavljuje u nekoliko različitih oblika. Kod bosanske vlastele kneževi su bili rangirani ispod vojvoda kao vlastela s drugostepenom titulom. Zasvjedočene su izvjesne distinkcije u značaju titule kneza u XIV i XV stoljeću. Dok u ranijem periodu ovu titulu nose neki od najistaknutijih vlastelina poput Pavla Radinovića, u XV stoljeću se javlja veliki broj vlasteličića sa zvanjem kneza. Paralelno s povećanjem broja vojvoda, u XV stoljeću dolazi do opadanja značaja ove titule. Pored bosanske vlastele, kao nosioci titule kneza javljaju se uticajne i bogate ličnosti iz bosanskih gradova koji su nazivani gradskim knezovima. Ovu titulu su nosili i istaknuti pripadnici vlaške populacije, koji se pojavljuju kao njihovi predstavnici u srednjovjekovnoj Bosni, no u kasnijem periodu u odnosu na nastanak ove povelje.⁷⁸

СТАВИЛАЦЪ – Stavilac je dvorska titula koja se javlja u srednjovjekovnoj Bosni i Srbiji. Izvorno porijeklo ovog dostojanstva dijagnosticirano je u bizantskim titulama domestika stolnika i stolnika, tako da u Bosnu također dolazi s promjenama koje je uveo kralj Tvrtko I. Njihova dužnost na vladarevom dvoru bila je briga oko trpeze. Iako se po bizantskom dostojanstvu titula stolnika nalazi na dvadesetom mjestu te se u bosanskim poveljama spominje nakon svih ostalih titula, stavilac je zbog opisa posla bio veoma blizak vladaru. Pored stavioća Tvrtka Vlađevića poznat je i Ivan Radivojević, stavilac kralja Ostoje.⁷⁹

ЛОГОФЕТЪ – Logofet je bizantska titula koja je posredstvom povezanosti tradicije susjedne

⁷⁷ Рудић 2004, 224-225.

⁷⁸ Rački 1893, 15-229; Ковачевић-Кojiћ 1978, 234, 238, 245-246, 248, 251-252, 254, 257; Михаљчић 2001, 88-103.

⁷⁹ Новаковић 1908, 253-254; Михаљчић 1976, 5-21.

Srbije s bizantskim naslijeđem nakon krunisanja Tvrtka I Kotromanića prenesena i na prostor srednjovjekovne Bosne, zamijenivši titulu nadvornog dijaka. Ovu titulu u bizantskim i srpskim okvirima nosio je starješina vladarske kancelarije. U opis njegovih dužnosti spadali su svi poslovi oko pisanja i izdavanja isprava, odnosno državnih dokumenata.⁸⁰

ДОХОДЪКЪ СРЪВЪСКИ – Srpski dohodak ili svetodimitarski dohodak je daća koji su Dubrovčani plaćali raškim vladarima u iznosu od dvije hiljade perpera za slobodu trgovanja po njihovim zemljama. Dohodak je isplaćivan od 1268. godine za vrijeme Uroša I na Miholjdan (29. septembar), dok je za vrijeme kralja Dragutina rok isplate prenesen na Mitrovdan (8. novembar). Nakon raspada srpske države u XIV stoljeću Dubrovčani su isticali kako je dohodak vezan za srpsko posjedovanje Konavala, Dračevica i Trebinja, da bi ga po Tvrtkovom osvajanju ovih regija nastavili plaćati bosanskim vladarima. Dohodak je isplaćivan sve do pada srednjovjekovne bosanske države 1463. godine.⁸¹

ДМИТРОВЕ ДНЕВЕ – Dmitrove dneve ili Mitrovdan, odnosno Mitrovdan, pravoslavni je praznik posvećen Dimitriju Solunskom, a slavi se 26. oktobra.⁸² U ovoj povelji je spomenut u kontekstu isplaćivanja srpskog dohotka od strane Dubrovčana koji je po datumu isplaćivanja nazivan i svetodimitarski dohodak u iznosu od 2000 perpera.

КОМОРА – Komora je u srednjovjekovnoj Bosni označavala državnu blagajnu u koju su pohranjivani svi državni prihodi. Iz državne blagajne finansirani su brojni poduhvati poput izgradnje odbrambenih objekata, državnih misija, održavanja vladarevog dvora te između ostalog, kako se i u ovoj povelji navodi, naknade štete pričinjene stranim trgovcima koje je vladar stavio pod svoju zaštitu. Uprava nad državnom blagajnom povjeravana je vladarevom protovestijaru. Poznati su protovestijari bosanskih kraljeva Žore Bokšić i Tripe Buća.⁸³

⁸⁰ Новаковић 1908, 258-260; Станојевић 1923, 82-93; Благојевић 1999, 369-371.

⁸¹ Динић 2003, 727-739.

⁸² Sv. Dimitrije Solunski jedan je od najpopularnijih svetaca u Slavenskom svijetu, jedan od "vojnih svetaca" i zaštitnik Soluna. Po njemu su ime dobila naselja poput Kosovske ili Sremske Mitrovice, Russell 2010; Lovrenović 2012d, 204.

⁸³ Kovačević 1963, 289-309; Tošić 1974, 25-39.

ВѢРА – Termin “vjera” u kontekstu u kojem je naveden u ovoj povelji označava lojalnost, čvrstinu zadane riječi, slično zakletvi. U srednjovjekovnoj Bosni “vjera gospodska” predstavljala je pravnu sintagmu i kompletan sistem na kojem je počivao odnos vladara prema vlastelinu.⁸⁴

ЗАКОН – Zakon u srednjovjekovnoj Bosni ne predstavlja odredbe pravnog kodeksa, nego ustaljene norme i običaje na kojima su počivali međusobni odnosi dviju strana.

ПОВЕЛЈА, ШВѢТ, ЗАКОН, ТРГОВЉАЧКЕ СВОБОДЕ – Srednjovjekovne povelje su dokumenti ili akti kojima se obznanjaju odluke vladara ili vlastelina. U povelji koju obrađujemo ovim izrazom definisane su ranije povelje prethodnih bosanskih i raških vladara izdate Dubrovčanima. U njima su još karakterizirani uvjeti i zakoni koje su Dubrovčani dobijali u vidu trgovačkih sloboda. Kralj Tvrtko I je tako obznanio kako Dubrovčani nastavljaju s istom praksom, kreću se i trguju po njegovim zemljama po istim uslovima koje su imali od ranijih vladara, s iznimkom što će dohodak koji su isplaćivali srpskim vladarima od tog momenta isplaćivati njemu. Trgovačke povlastice ustupljene Dubrovčanima od strane bosanskih vladara definisane su kroz povelju Kulina bana iz 1189. godine.

7. Topografska analiza

ДВРОВНИК – Dubrovnik se razvio kao lučka stanica na antičkom plovnom putu. Propašću Epidaura preuzeo je ulogu lokalnog središta na južnom dijelu jadranske obale. Strukturu političke vlasti Dubrovačke republike činio je knez (Rector) s Vijećem umoljenih (Consilium Rogatorum), Malim (Consilium Minus) i Velikim vijećem (Consilium Maius). Vijeća su se sastojala od plemića (nobiles) koji se prvi put spominju 1203. godine. Ulazak stranih doseljenika u dubrovačka vijeća završen je dekretom 12. maja 1332. godine. Pravni poredak i odnosi na prostoru Dubrovačke republike regulirani su Dubrovačkim statutom (Liber Statutorum) iz 1272. godine. Prvobitni dubrovački teritorij prostirao se od Kantafiga do Višnjice, obuhvatajući južne padine Srđa i susjednih brda iznad tog obalnog pojasa, te poluotok Lapad i otok Lokrum. Širenje

teritorija odvijalo se u tri velike faze. U prvoj fazi (prije sredine X stoljeća) dubrovački se posjed proširio na Astoreju i Elafite. U drugoj fazi (XIII–XIV stoljeće) stečeni su otoci Lastovo i Mljet, a u trećoj (XIV–XV stoljeće) veliki ruralni kopneni posjedi: Stonski rat (Pelješac), brdski dijelovi Astoreje, Dubrovačko primorje (Terrae novae) i Konavle. Mlečani su preuzeli vrhovnu vlast nad Dubrovnikom 1205. godine, međutim, Zadarskim mirom 1358. godine izgubili su sve otoke i gradove na istočnoj obali Jadranskog mora od Kvarnera do Drača. Odnosi između Dubrovnička i Ludovika I Anžuvinskog regulirani su Višegradskim ugovorom od 27. maja 1358. godine po čijim odredbama su Dubrovčani ugarskoj kruni plaćali 500 dukata poreza.⁸⁵

ТРЂВИНЕ – Travunija pripada prvim poznatim teritorijalno-političkim okvirima formiranim po doseljavanju Slavena, a obuhvatala je južnu Dalmaciju i dio istočne Hercegovine. Trebinje je bilo najznačajnije od pet utvrđenih mjesta Travunije. Zajedno s Travunijom, Trebinje je u srednjem vijeku više puta mijenjalo patrona; prvobitno se nalazilo pod Bizantom, zatim je od IX stoljeća bilo pod vlašću raških vladara, u XI stoljeću pod patronatom Duklje, da bi pod srpske vladare došlo 1185. godine. Od 1377. godine Trebinje je pod bosanskom vlašću te je dijelom srednjovjekovne bosanske države ostalo do njenog pada pod osmansku vlast. Dok je bilo u sastavu Bosne, Trebinje se nalazilo pod upravom bosanskih vlastelina vojvode Sandalja Hranića, hercega Stjepana Kosače te vojvode Radoslava Pavlovića. Koristeći povoljan geografski položaj u dubrovačkom zaleđu, Trebinje je tokom razvijenog srednjeg vijeka izraslo u jedan od najznačajnijih gradova u ovom dijelu Bosne.⁸⁶

КОНАВЛИ – Konavle se pružaju od sjeverozapada prema jugoistoku, od Plata u Župskom zaljevu do Oštrog rta u vanjskoj Boki. Sa sjevera su ograničene pojasom hercegovačkog krša, a sa sjeveroistoka ih Grapski jarak rastavlja od Orjena. Konavle se dijele na primorski greben, polje i viši vapnенички pojas. Polje je u jednom dijelu bilo redovito plavljeno, a po kanalima iskopanim radi odvodnjavanja i cijeli je kraj dobio ime Konavle. Naime, prema legendi, Konavle su ime dobile po

⁸⁴ Ђирковић 1962b, 318-335.

⁸⁵ Foretić 1980, 17-166; Vekarić 2011, 15-50, 205-250; Kapetanić 2011, 11-41; Pešorda-Vardić 2012, 15-96.

⁸⁶ Тошић 1998, 13-149; Јанковић / Јанковић 2009, 35-50.

kanalu za vodu koji je od izvora Vodovalje do Epidaura prokopao tamošnji vojvoda, kako bi na taj način osvojio ruku djevojke Captislave. Župa Konavle bila je sastavni dio Travunije. U sklopu Travunije Konavle su do XV stoljeća promijenile više vladara, od prvobitne bizantske, preko raške, dukljanske i srpske vlasti, te krajem XIV stoljeća postaju sastavni dio srednjovjekovne bosanske države. Vlast nad ovim teritorijem imala je bosanska vlasteoska porodica Sankovića, a nakon njih su vlasnici Sandalj Hranić i Radoslav Pavlović, koji su Konavle prodali Dubrovačkoj republici, i to jednu polovinu 1419, a drugu 1426. godine. Upravo je prodaja dijela Konavala koji je posjedovao Radoslav Pavlović dovela do Konavskog rata 1430–1433. godine. Dvije decenije kasnije, u periodu između 1451. i 1454. godine, nasljednik Sandalja Hranića herceg Stjepan Vukčić Kosača bezuspješno je započeo rat protiv Dubrovčana u nastojanju da zaposjedne Konavle.⁸⁷

Драчевица – Dračevica je starija župa koja je najprije ulazila u sastav Porfirogenetove Travunije, a u kasnom srednjem vijeku Trebinjske oblasti. Uz Trebinje i Konavle predstavljala je pravnu osnovu na koju je isplaćivan tzv. "srpski dohodak". Nakon raspada Srpskog carstva, Dračevicom gospodare srpski župani Vojislav Vojinović i Nikola Altomanović, a poslije njih zetski gospodari Balšići. Počekom 1377. godine župa Dračevica ušla je u sastav srednjovjekovne bosanske države čiji je integralni dio bila do sloma ove države 1463. godine. Tokom XV stoljeća ovom oblašću upravljala je vlasteoska porodica Kosača. Centar župe Dračevice bio je grad Novi koji je 1382. godine podigao kralj Tvrtko I.⁸⁸

Жрњовнице – Župa Žrnovnice spominje se u sastavu Travunije u spisu *De administrando imperio*. Poput Dračevice, i Žrnovnice su u kasnom srednjem vijeku postale integralni dio Trebinjske oblasti. Dubrovčani su je postepeno asimilirali u okvir svoje republike, pod nazivom Župa dubrovačka, dok je latinizirani naziv Breno.⁸⁹

Трстивница – Trstivnica je za vrijeme srednjovjekovne bosanske države bila jedna od župa u centralnoj Bosni. Granice ove župe u grubljim konturama podudaraju se s granicama današnje općine Kakanj. U sastav ove župe ulazila su dva

vladarska sjedišta: utvrđeni grad Bobovac i dvorac u Kraljevoj Sutjesci. Spomen rezidencijalnog dvora u Trstivnici obično se odnosi na onaj u Kraljevoj Sutjesci.⁹⁰

8. Prosopografska analiza

БАН СТЕФАН – Bosanski ban Stjepan II Kotromanić (1322–1353), sin bana Stjepana Kotromana i Elizabete, kćerke kralja Stefana Dragutina. Za svoje je vladavine proširio granice srednjovjekovne Bosne na prostor od Save do mora i od Cetine do Neretve. Priznavanjem njegove vlasti od vlasteoske porodice Stjepanića-Hrvatinića, u sastav Bosne ušli su Donji Kraji te je do 1326. godine uspio da osvoji i prostor između Neretve i Cetine, triju kraških polja – Livanjskog, Duvanjskog i Glamočkog. Tokom 1326. godine od vlastele Branivojevića ban Stjepan II je preoteo Hum. Proširenjem državnog teritorija te stvaranjem mirnijeg ambijenta, Stjepan II je stekao potrebne uslove za privredno-ekonomsko jačanje zemlje. U Bosni je za njegove vladavine počela eksploatacija ruda, razvoj gradova i gradskih naselja, a trgovina s Dubrovčanima donosila je velike dohotke državnoj blagajni. Uticaj i moć koje je Stjepan II izgradio za vrijeme svoje vladavine demonstriran je i kroz udaju njegove kćerke Elizabete za ugarskog kralja Ludovika I Velikog 1353. godine. Ban Stjepan II je iznenada preminuo upravo prilikom priprema za put na to vjenčanje.⁹¹

Госпоинь кѣра Еленѡмь – Bosanska kraljica Jelena, žena kneza Vladislava, brata bana Stjepana II, od 1338. godine i majka Tvrtka I Kotromanića. Bila je kćerka Jurja II iz plemićke porodice Šubića te unuka hrvatskog bana Pavla I Šubića Bribirskog i njegove supruge Urse. Nakon smrti kneza Vladislava, a početkom vladavine mladog bana Tvrtka, Jelena je vladala zajedno sa svojim sinom. Godine 1354. putovala je na dvor ugarskog kralja Ludovika Velikog da bi nakon povratka iz Ugarske u Milima prisustvovala stanku "sve

⁹⁰ Anđelić 1973, 16-17, 151-152; Lovrenović 2012b, 109-149.

⁹¹ Ђирковић 1964a, 81-121; Rabić 2010, 165-186. Postoji velika historiografska praznina kada su u pitanju radovi posvećeni ovom, jednom od dvojice najznačajnijih bosanskih vladara. Razloga tome svakako je više, od nepopularnosti proučavanja vladajućeg sloja u vremenu nakon Drugog svjetskog rata, do nemogućnosti pronalaska novih izvora za vrijeme njegove vladavine.

⁸⁷ Грујић 1926, 1-121; Riđanović 1962, 299-300; Вукмановић 1980, 3-6, 64-78; Капетанић 2011, 11-41.

⁸⁸ Hrabak 1978, 7-31; Тошић 1998, 14, 85-87.

⁸⁹ Тошић 1998, 14, 46, 63-64.

Bosne, Donjih Krajeva, Zagorja i humske zemlje”. Iz rada tog sabora poznato je samo da su potvrđivane vlasteoske plemenštine i da je novi ban s majkom zadavao vlasteli “vjeru gospodsku”. Kraljicu Jelenu srećemo i u maju 1355. godine kada je sa sinom i bosanskom vojskom došla u Duvno, odakle su Tvrtko i Jelena obavljali pregovore s cetinskim knezom Ivanišem Nelipčićem posredstvom banovca u Kninu.⁹²

Госпоинь кралицинь кѣра Доротеинь – Bosanska kraljica Doroteja Bugarska bila je kći bugarskog vidinskog cara Ivana Stracimira i Ane, kćerke vlaškog kneza Nikole. Rođena je oko 1355. godine u Vidinu. Nakon što je kompletna porodica Ivana Stracimira odvedena u tamnicu Humnik u Slavoniji gdje su proveli četiri godine, 1370. godine bugarski car je vraćen na prijestolje, međutim, Doroteja je ostala na ugarskom dvoru kao garancija vjernosti i odanosti njenog oca ugarskom kralju Ludoviku. Doroteja je na ugarskom dvoru po Orbiniju postala neka vrsta dvorske dame (tal. *damigella*) ugarske kraljice Elizabete starije. S obzirom na to da je Doroteja bila na ugarskom dvoru u isto vrijeme kada i Elizabeta Kotromanić, nije isključena mogućnost da je ugarska kraljica posredovala kod kralja Ludovika da se Doroteja pusti te da postane žena bosanskog bana Tvrtka. Ugarski kralj Ludovik I ugovorio je da Doroteja ode u Bosnu i da se tamo 1374. godine uda za bosanskog bana Tvrtka. U bosanskim poveljama ona se javlja 1375. i 1378. godine. Bosanska kraljica Doroteja umrla je 1390. godine.⁹³

жѣпан Бранко Прибиникъ – Navodi se s titulom župana kao svjedok u poveljama bana i kralja Tvrtka u periodu 1353–1392. godine. Kao Tvrtkova osoba od povjerenja u ulozi svjedoka naveden je u poveljama iz 1353, 1357, 1366, 1373, 1380. i 1392. godine. Njegovo ime se javlja i u varijanti Brajko. Sinovi su mu Vukota i Radoslav Pribinić, koji se također javljaju u ovoj povelji.⁹⁴

Дворски Вьлкосавъ Стефковикъ – Prvi i jedini put se spominje u ovoj povelji 1378. godine s titulom dvorskog.

Добрашинъ Стефановикъ – Vlastelin kralja Tvrtka I Kotromanića, zabilježen je samo u ovoj povelji, i to bez titule.

Воевода Влатко Вьлковикъ – Istaknuti vojskovođa i utemeljitelj moći vlasteoske porodice Kosača, sin velikog vojvode Vuka, imao je brata Hranu. Za svoga života proširio je posjede porodice Kosača na prostor Huma, šire Trebinjske oblasti i polovine Konavala. Proslavio se pobjedom nad osmanskim trupama kod Bileće 1388. godine, dok je iduće 1389. godine predvodio ratnike koje je Tvrtko I poslao na Kosovo u pomoć knezu Lazaru, gdje je bio na čelu lijevog krila antiosmanskih snaga. Javlja se i u ulozi Tvrtkova pregovarača u delikatnim situacijama s Dubrovčanima i predstavnicima drugih dalmatinskih gradova. Titulu vojvode nosio je do smrti 1392. godine. Kako nije imao muških potomaka, naslijedio ga je sposobni sinovac Sandalj Hranic Kosača.⁹⁵

Кнезь Вьлкашинъ Милатовикъ – Prvi put se u izvorima javlja u ovoj povelji s titulom kneza. S istom titulom spominje se i dvije godine kasnije u Tvrtkovoј povelji Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću. U dvije povelje kralja Ostoje, obje iz 1399. godine, Vukašin Milatović je naveden kao svjedok s titulom vojvode.⁹⁶ Teško je definisati pobliže kada je dobio novu titulu, osim činjenice da se to desilo u vremenskom rasponu između 1380. i 1399. godine. Vukašin Milatović iz ove povelje nije istovijetna ličnost s Vukašinom Milatkovićem koji se spominje kao svjedok u povelji kralja Ostoje iz 1409. godine, jer se ovaj Milatović javlja s titulom kneza.⁹⁷

Кнез Привок Мьстновикъ – Sin Mastna Bujanjića vjerovatno je bio knez Priboje Masnović, koji se kao svjedok spominje između 1378. i 1399. godine. Bio je član vlasteoske porodice Masnovića iz Visokog. Njegov brat Sladić Masnović spominje se 1390. godine s titulom peharnika. Pretpostavlja se da je njegov sin knez Radosav Pribojević, vlastelin kralja Tvrtka II, koji se javlja kao svjedok na povelji iz 1405. godine. Priboje

⁹² Ђирковић 1964a, 122-123; Lučić 1979, 536; Ђоровић 1940, 257-258; Мргић-Радојичић 2005, 108.

⁹³ Ђирковић 1964a, 138; Dardagan 2014, 164-167; Fermeđžin 1892, 40.

⁹⁴ Стојановић 1929, 80; Thallóczy 1914, 22, 25; Анђелић 1975/76, 39; Михаљчић 2002, 123.

⁹⁵ Јиречек 1978², 324,329; Ђоровић 1925b, 83-86; Ђоровић 1940, 323,325,330, 341-342; Ђирковић 1964a, 158-159, 172, 178, 181; Тошић 2000, 243-260.

⁹⁶ Vjerovatno se na ovu osobu odnosi i spomen vojvode Vukašina, bez navođenja prezimena, iz 1398, no ne možemo biti posve sigurni u tu teoriju. Стојановић 1929, 420.

⁹⁷ Miklosich 1858, 273; Стојановић 1929, 80, 422, 426, 439; Михаљчић 2002, 124.

Masnović je pored spomena u ovoj povelji titulu kneza nosio i u povelji kralja Tvrtka I iz 1380. godine upućenoj Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću. Služio je i kralja Ostoju. Pojavljuje se u njegovim dvjema poveljama iz 1399. godine kao svjedok. U Ostojinoj povelji Dubrovčanima o ustupanju sela od Kurila do Stona uredno je zabilježen s titulom kneza, međutim, u drugoj povelji iz iste godine, kojom je Ostoja potvrdio raniju Tvrtkovu povelju iz 1378. godine, Priboje Masnović je zabilježen bez titule. Čini se kako se ovdje radi o pisarevoj grešci jer je samo nekoliko dana ranije zasjeđen sa svojom titulom kneza.⁹⁸

ЖСПАН БЪЛНАКЪ СЪНКОВИЊЪ – Bjeljak Sanković prvi put u izvorima izričito se spominje 1363. godine, iako se smatra da je ženidba Sankovog sina iz 1358. godine bila upravo ženidba Bjeljaka. Poslije smrti oca Sanka Miltenovića, Bjeljak preuzima upravljanje porodičnim posjedima. Prihvatio je politiku poslušnosti bosanskom vladaru Tvrtku. Pored spomena u ovoj povelji, Bjeljak je naveden i u Tvrtkovoju povelji o određivanju granice Splita iz 2. juna 1390. godine. Gajio je prijateljske odnose s Dubrovačkom republikom s kojom je bio i susjed, držeći posjede od Nevesinja do mora, odnosno prostor župa Nevesinja, Dabra, Popova i Primorja. Najznačajniji događaj vezan za njegovo ime je prodaja Konavala i Vitaljine s gradom Sokolom Dubrovčanima 1391. godine zajedno s bratom Radičem. Ovaj akt Sankovića izazvao je žestoke reakcije kralja Dabiše i bosanske vlastele. Kao mandatar kralja pojavljuju se bosanske vojvode Vlatko Vuković i Pavao Radinović koji u decembru 1391. godine zaposjedaju Konavle. Međutim, kako niti za vrijeme napada na Konavle, niti iz kasnijeg perioda nema podataka o županu Bjeljaku, čini se kako je on umro prije nego se desio ovaj napad.⁹⁹

СТАВИЛАЦЪ ТВРТКО ВЛАГКВИКЪ – Nakon spomena u ovoj povelji u kojoj je naveden s titulom stavilca, Tvrtko Vlađević se spominje u službi bosanskog kralja i u nekoliko odluka dubrovačkih vijeća tokom 1379. i 1380. godine. Novembra 1379. godine Vlađević je dolazio u Dubrovnik, gdje je obavio važnu posjetu u ime bosanskog kralja Tvrtka I, prilikom koje je preuzeo dvije hi-

ljade perpera na ime svetodimitarskog dohotka koji su Dubrovčani plaćali bosanskoj kruni.¹⁰⁰ Februara 1380. godine Tvrtko Vlađević se nalazio u Konavlima te je Vijeće umoljenih glasalo o slanju jednog plemića i sluga koji su se trebali susresti s njim.¹⁰¹ Samo nekoliko dana kasnije ovaj bosanski vlastelin izmirivao je novčane naknade u ime kralja Tvrtka I.¹⁰²

ВЛЪКЪ ВЛАДИСАЛИКЪ – Pored ove povelje, u kojoj je zabilježen kao vlastelin bez titule, Vukac Vladisalić se pojavljuje kao svjedok s titulom pristava od dvora u povelji kralja Dabiše upućenoj kćeri Stani.¹⁰³

МАРИНЪ МЕНЬЧЕТИЊЪ (ser Marino de Mençe, ser Marinus de Menze) – Marin Menčetić je bio dubrovački vlastelin, trgovac i diplomata. Tokom svoje političke karijere uspio je da zauzme ugledan položaj te postane jedan od najznačajnijih vlastelina svoje generacije. Od 1345. godine bio je konstantni član Vijeća umoljenih. Prvi put se spominje 1349. godine kada je postavljen kao *officialis super cecham*. Izabran je za jednog od *sapientesa* koji su bili zaduženi da rješavaju finansijska pitanja i probleme u vezi s gradnjom jednog hospiciuma. Već od 1348. godine pripadao je relativno malom krugu uticajnih ličnosti kojima je redovno svake druge godine povjeravana dužnos *iudexa*. U međuvremenu je radio kao *advocatus maioris curiae*, *advocatus communis* i *passator extra civit*. Bio je i član komisije koja je imala zadatak da izmijeni dubrovačke statute prema novoj političkoj situaciji. U julu 1358. godine dobio je položaj kneza, te je spadao u vlastelu koja je u njegovo vrijeme najviše bila u zvanju kneza. Godine 1358. izabran je na doživotnu dužnost *thesaurarius*. Narednih godina putovao je kao dubrovački poslanik kralju Ugarske. Razvio je znatnu djelatnost u svom trgovačkom poslovanju. U svim tim raznim poslovima ispoljavale su se njegove trgovačke sposobnosti, kao i veliko bogatstvo. Osim ribarskih čamaca, Marin je imao i veće trgovačke brodove. Svoje bogatstvo zasnovao je između ostalog i na trgovini solju i olovom. Imovinu je umnožavao trgujući bosan-

⁹⁸ Miklosich 1858, 276; Стојановић 1929, 80; Михаљчић 2002, 123; Рудић 2003, 78; Anđelić 1980, 183-247; Anđelić 1982, 79-89.

⁹⁹ Мијушковић 1961, 17-45; Ђирковић 1964а, 172; Смиљанић 2009, 43-44.

¹⁰⁰ Gelcich 1986, 237.

¹⁰¹ Динић 1951, 16.

¹⁰² Динић 1951, 19. Више о Твртку Влађевићу: Рудић 2005, 76-77; Мрѓић-Радојчић 2005, 110-111.

¹⁰³ Miklosich 1858, 225; Рудић 2005, 188.

skim olovom. Trgovinom su se bavili i njegovi nasljednici, sinovi Give i Blasius.¹⁰⁴

Михаилъ Бобалѣвѣиѣ (Michaelis Vol. de Babailo) – Mihaila Bobaljevića izvori opisuju kao dubrovačkog vlastelina, poklisara, vojnog zapovjednika i trgovca. Pretpostavlja se da je bio sin Vučete Bobaljevića. U izvorima se spominje između 1348. i 1400. godine. Zabilježena su njegova tri braka iz kojih je imao sedmero djece. Uz brata Vlaha bio je najistaknutiji predstavnik svog roda u drugoj polovini XIV stoljeća. Od sredine šezdesetih godina pojavljuje se na visokim položajima: bio je član vijeća, sudija, knez Stona, a bio je upućivan u poslanstva u Italiju i kod slavenskih vladara. Boravio je u Veneciji 1360–1361. godine, vodio pregovore sa županom Sankom 1362, prisustvovao dočeku bosanskog bana Tvrtka u Dubrovniku 1366, putovao na ugarski dvor, išao u misiju kralju Vukašinu 1367. i konačno boravio kao poslanik u Bosni 1378. godine. Manje je poznato Bobaljevićevo finansijsko poslovanje. Zajedno s bratom Vlahom te s Paskojem i Marojem Gučetićem trgovao je solju i izvezio stoku u Veneciju. Njegov sin Vukša Mišetić bio je carinik u Despotovini početkom XV stoljeća.¹⁰⁵

Добре Калићѣвѣиѣ (Chalich de Dobrius) – Dobre Kaličijević (Kalić) je bio dubrovački vlastelin, poklisar i vijećnik. Šturi podaci o čini se kontraverznom životu ovog vlastelina odnose se na period 1357–1410. godine. Bio je sin Junija Kalića, dubrovačkog vlastelina i zakupnika bosanskih carina. Imao je braću Grgoja i Marina. Izabiran je u diplomatske misije na bosanski i ugarski dvor te je bio član vijeća umoljenih. Nakon što je počinio nepoznatu nevjeru, osuđen je teškom kaznom iskopavanjem oka. Bosanski kralj Tvrtko I Kotromanić tražio je od dubrovačke vlade pomilovanje za Dobru. Pošto je izdržao šestomjesečnu kaznu zatvora, pušten je i ponovo biran u Vijeće umoljenih.¹⁰⁶

Маѣуѣ Жѣргѣвѣиѣ (Matheus Vite de Georgio) – Iako postoji mnogo članova dubrovačke plemićke obitelji de Georgio (slavenizirano:

Žurgović), ipak, zbog hronologije i važnosti u društvu, imamo hrabrosti povući crtu jednakosti između ove dvije ličnosti: Madeo Žurgović koji se spominje u Tvrtkovoј повелји идентичан је са славним заповједником дуброваѣких галија у млетаѣко-ђеновлјанском рату 1378. године. Споменуто је и у хроници *Annales Ragusini Anonymi* из XVI стољећа. Познат је и под надимком Gramarci. Иза себе је оставио деветеро дјеце која су представљала најснажњу грану породице де Георгио у наредним стољећима.¹⁰⁷

Жѣнѣ Градиѣ (Johannes Mathei de Grede) – Dubrovaѣки експерт за компликоване међудржавне правне односе Жун Градић живио је у периоду 1335–1402. године. Регулисао је веома осјетљив процес дуброваѣког признавања врховне власти угарског краља Лудовика I 1358. године. Више пута је бирао за *iudexa* и кнеза Дуброваѣке републике, био је посланик на угарском двору и у Анкони, стонски кнез и састављач упута за дуброваѣке посланике.¹⁰⁸

Никола Гѣнѣђалиѣ (Nicola Niffici de Gondola) – Dubrovaѣки племић Никола Гундулић (1345–1411) био је струѣњак за правна питања, специјалист за формулисање правно-обавезних докумената. Често се налазио на ѣлу делегације која је доѣкивала неког уваженог госта. Обављао је функције поклисара угарском краљу у Задру 1374, био је капетан ратне галије 1379. године и изасланик код далматинског бана те кнеза Лазара и Вука Бранковића. Од 1380. до 1409. године десет пута је бирао за дуброваѣког кнеза.¹⁰⁹

Воѣвода Вѣлѣѣѣ Хрѣватиниѣ – најмлађи син кнеза Хрватина Стјепанића. У изворима се јавља у дугом временском периоду, од 1330. па до 1380, и то као свједок те носилац титула руѣника, пристави и кнеза. Имао је посjede у Донјим Крајима, жупе Пливу, Трибаву и Врбанју, а при крају живота је носио и титулу великог војводе босанског.¹¹⁰

Кнезѣ Вѣлѣѣѣ Прибиниѣ – припадник великашке породице Прибинића с подруѣја жупе Лепенце. У изворима се с титулом кнеза јавља у периоду 1367–1395.¹¹¹

Кнезѣ Хегенѣ Драгослалѣиѣ – кнеза Hegena Dragoslalića пратимо само преко ове Тврткове повелје. Једини очувани податак о неком ѣего-

¹⁰⁴ Манкен 1960, 337-342; Kurtović 2014, 105, 267; Vekarić 2012, 38.

¹⁰⁵ Манкен 1960, 118-120; Vekarić 2012, 18; Kurtović 2014, 240.

¹⁰⁶ Miklosich 1858, 187, 189, 259, 261, 276, 440; Стојановић 1929, 77, 82, 266, 428, 441, 496; Манкен 1960, 170-171; Михаљчић 2009, 139; Vekarić 2012, 330; Kurtović 2014, 244.

¹⁰⁷ Манкен 1960, 218-225.

¹⁰⁸ Манкен 1960, 279-280; Vekarić 2012, 279-280.

¹⁰⁹ Манкен 1960, 273; Vekarić 2012, 305.

¹¹⁰ Мргић 2003, 177.

¹¹¹ Анђелић 1975/76, 39; Рудић 2006а, 167-168.

vom prezimenjaku ukazuje na Petka Dragosla- lića koji je 1385. godine u Bosni prodao jednog roba Zori Bokšiću, ali nema nikakavog dokaza o njihovoj eventualnoj rodbinskoj povezanosti.¹¹²

Влатко Вокводић – Spominje se samo u ovoj povelji bez detaljnije identifikacije.

жѣпанъ Влькъць Чрънѣговић – Ova povelja je jedini dokaz o života župana Vukca Črnugovića. Prema nekim promišljanjima, njegov otac je župan Crnug, koji se javlja u povelji bana Tvrtka iz 1366. godine, a čiji su posjedi u “zemlji” Bosni.¹¹³

Радославъ Прибинић – kao i knez Vukota, i Radosav je bio pripadnik gornjolepeničkih Pri- binića. U izvorima se javlja kao svjedok u četiri navrata, a smatra se da je on bio otac velikog kne- za Radoja Radosalića.¹¹⁴

Влькъмиръ Семьковић – pripadnik zapadno- humske velikaške porodice Semkovića. Jedna od značajnijih ličnosti u političkom životu Bosne za vrijeme vladavine kraljeva Dabiše i Ostoje. Spo- minje se i u povelji Sigismunda Luksemburškog iz 1394. koji mu obećava potvrđivanje starih pra- va ukoliko podrži njegovu kandidaturu za kralja Bosne poslije Dabišine smrti.¹¹⁵

Храниа Вльковић – Bio je brat velikog vojvode Vlatka Vukovića i otac velikog vojvode Sandalja Hranića Kosače. Od savremenih izvora zabilje- žen je samo u ovoj povelji. U jednom znatno kasnijem dokumentu mletačke provenijencije iz 1424. godine spomenuto je da je nosio titulu veli- kog kneza bosanskog. Pored Sandalja, imao je još dvojicu sinova, Vuka i Vukca.¹¹⁶

Пѣръѣа Хръватињић – član gornjovrbanke ve- likaške porodice Hrvatinića. Javlja se u nekoliko povelja iz 14. stoljeća, i to kao nosilac titula ruč- nika, pristava i vojvode. Smatra se da je bio sin Hrvatina Stefanića.¹¹⁷

Бѣлица Ижесалић – spominje se samo u ovoj povelji u svojstvu svjedoka.

жѣпанъ Динић – rodonačelnik porodice Di- njičić-Kovačević, čija se moć uzdigla nakon istre- bljenja Zlatonosovića. Boravili su uglavnom u dolini rijeke Jadar, a nakon osmanskog osvojenja Bosne, na njihovom bivšem području formirana je teritorijalno-administrativna jedinica “vilajet

Kovač”. Pored neimenovanog brata, znamo da je imao i četiri sina: Kovača (kasnijeg vojvodu Bosanskog kraljevstva), Dragišu (direktni sudi- onik atentata na Pavla Radenovića 1415. godine u Parenoj Poljani) kneza Vladislava (svjedok na povelji Tvrtka II iz 1405) i Pavla.¹¹⁸

ЛОГОФЕТ ВЛАДЕ – pisar Vladoje kojeg je Tvrtko poveo sa sobom u Bosnu, nakon posjete Srbiji. Vladoje je bio prvoklasan pisar, koji je primje- njivao savršenu diplomatsku minuskulu okomi- tog tipa. Na dvoru je formirao pisarsku školu iz koje su proizašli njegovi nasljednici na mjestu kraljevskog kancelara, kao što su Tomaš Lužac ili drugi imenom nepoznati pisari. Bio je izvršilac Tvrtkove zamisli o reformi vladarske ideologije i prenošenju izvornih bizantskih kancelarijskih i dvorskih običaja u Bosnu.¹¹⁹

9. Zaključak

Svečana povelja kralja Tvrtka I Kotromanića pisana na dvoru u Trstivnici 17. juna 1378. go- dine jedan je od najznačajnijih dokumenata iz diplomatskog korpusa srednjovjekovne Bosne. Prva je to kraljevska povelja koja sadrži rijetke i dragocjene podatke o godinu dana ranije obav- ljenom činu krunisanja bana Tvrtka i uzdizanju Bosne u rang kraljevstva. Osim te dimenzije, ova je povelja značajna i za izučavanje drugih aspe- kata bosanskog srednjovjekovlja. Iz njenog sadr- žaja saznajemo o promjenama u praksi vladarske kancelarije koje je uveo logofet Vladoje; o počet- ku bizantinizacije titula na bosanskom dvoru, uslijed ulaska uticaja iz Srbije; o institucijama sugubog vijenca, prijestola praroditelja itd.; neke od ličnosti su u ovoj povelji prvi i posljednji put spomenute te ona tako predstavlja jedini dokaz njihove egzistencije i postignuća. Osim toga, sa- znajemo i informacije o ekonomsko-političkim odnosima Bosanskog kraljevstva i Dubrovnika te o funkcioniranju isplate tributa među ove dvi- je organizacije političke vlasti. Povelja svakako predstavlja prvorazredni izvor koji svjedoči o snazi bosanske srednjovjekovne države te o nje- nom očitom suverenitetu i samostalnosti.

¹¹² Динић 1967, 44-45.

¹¹³ Мргић 2003, 179.

¹¹⁴ Анђелић 1975/76, 39; Рудић 2007, 178.

¹¹⁵ Рудић 2006а, 166; Рибар 2009, 131-133.

¹¹⁶ Thallóczy 1914, 181; Kurtović 2009, 42-43.

¹¹⁷ Рудић 2003, 77.

¹¹⁸ Динић 2003², 494-496; Рудић 2006б, 173.

¹¹⁹ Čremošnik 1950, 119-120.

Summary

The Royal Charter of king Tvrtko I Kotromanić issued to the Ragusan commune (Žrnovnice, 10th April 1378 – Trstivnica, 17th June 1378)

The coronation of Bosnian ban Tvrtko I Kotromanić as the King of “the Serbs and Bosnia and Pomorje and Western parts” in 1377 was one of the most significant events of Bosnian medieval history. With this act the Bosnian state elevated in the rank of kingdoms and its ruling dynasty, the Kotromanićs entered in the narrow circle of the noblest families of Medieval Europe. Contemporary sources about his event, unfortunately, are scarce and very rare. Most of the information related to ideological apprehension of Tvrtko's coronation are inside the so called “Ceremonial charter” issued to the Republic of Dubrovnik on 10th April 1378 in Žrnovnice, and repeated on 17th June in Trstivnica by the two queens. According to its content, paleographical, and diplomatic features, this charter represents a real milestone in the development of Bosnian courtly office. Even with these facts, and several publications in various collections of sources, this charter still didn't get its complete diplomatic analysis, nor has it been translated into modern languages, which resulted with numerous and completely different interpretations of its content. With this paper we will try to correct this perceived shortage, we will offer first complete translation, along with complete diplomatic analysis, covering all topographic, prosopographic and conceptual details. Also, we will analyze different historiographical theories, in order to detect influence of ruling ideologies on the interpretation of this charter. Finally, with overview of broader historical context of the time of its issue, we will have a brand new dimension of understanding and apprehension of the charter from 1378, and its significance for the study of coronation of Tvrtko I.

Objavljeni izvori

Bogišić, B. 1872, Pisani zakoni na slovenskom jugu, JAZU, Zagreb 1872.

Brković, M. 2011, Diplomatički zbornik srednjovjekovnih humskih i bosanskih isprava Dubrovniku, Biblioteka “Crkve na kamenu”, knj. 121, Mostar 2011.

Čremošnik, G. 1950, Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka II, Glasnik Zemaljskog muzeja, Nova serija, sv. IV-V, Sarajevo 1950.

Динић, М. 1951, Одлуке већа Дубровачке републике, Књ. I, Српска академија наука, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Треће одељење, Књ. XV, Београд 1951.

Динић, М. 1967, Из дубровачког архива III, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, III одељење, књ. XXII, Београд 1967.

Ferlendžin, E. 1892, Acta Bosna potissium ecclesiastica, Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium, vol. XXIII, Zagreb 1892.

Gelcich, J. 1986, Monumenta Ragusina – Libri reformationum, Tomus IV (1364–1396), Zagrabiae 1986.

Јечменица, Д. 2015, Повеља краља Стефана Твртка I Дубровнику, Стари српски архив 14, Београд 2015, 115-142.

Карано Твртковић, П. 1840, Србски споменици или старе рисовуље, дипломе, повеље и сношенија босански, српски, херцеговањски, далматински, дубровачки краљева, царева, деспота, кнезова, војвода и властелина, Београд 1840.

Луčić, I. 1979, Povijesna svjedočanstva o Trogiru I, Split 1979.

Михаљчић, Р. 2002, Повеља краља Стефана Твртка I Котроманића кнезу и војводи Хрвоју Вукчићу Хрватинићу (1380, март 12), Стари српски архив, књ. 1, Филозофски факултет Београд – Филозофски факултет Бања Лука, Београд – Бања Лука 2002, 117-129.

Михаљчић, Р. 2009, Исправа о примању краља Стефана Остоје за дубровачког властелина (1399, фебруар 5), Грађа о прошлости Босне, св. 2, АНУРС, Бања Лука 2009, 125-149.

Miklosich, F. 1858, Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii, Viennae 1858.

Мрغيћ, Ј. 2003, Повеља бана Твртка кнезу Вукцу Хрватинићу (1366, август 13, Прозор у Рами), Стари српски архив, књ. 2, Филозофски факултет Београд – Филозофски факултет Бања Лука, Београд – Бања Лука 2003, 167-184.

Мрغيћ-Радојчић, Ј. 2005, Повеља бана Твртка Котроманића којом потврђује баштинске поседе кнезу Влатку Вукославићу (Сува на Прозрачици, 1353. године), Стари Српски архив, књ. 4, Београд – Бања Лука – Ваљево 2005, 99-114.

Nakaš, L. 2011, Konkordacijski rječnik ćirilskih povelja srednjovjekovne Bosne, Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije, Posebna izdanja knj. X, Rječnici sv. 1, Sarajevo 2011.

Новаковић, С. 1912, Законски споменици српских држава средњег века, СКА, Београд 1912.

Рудић, С. 2003, Повеља бана Твртка Котроманића кнезу Влатку Вукославићу (1354), Стари

- Српски архив, књ. II, Филозофски факултет Београд – Филозофски факултет Бања Лука, Београд – Бања Лука 2003, 69-83.
- Рудић, С.* 2005, Повеља краља Стефана Дабише кћерци Стани (1395, април 26), Стари српски архив књ. 4, Филозофски факултет Београд – Филозофски факултет Бања Лука, Београд – Бања Лука 2005, 173-192.
- Рудић, С.* 2006а, Повеља краља Стефана Дабише браћи Семковић (1395. 17. мај), Стари српски архив књ. 5, Филозофски факултет у Београду – Филозофски факултет у Бањој Луци, Лакташи 2006, 157-171.
- Рудић, С.* 2007, Повеља краља Стефана Дабише Дубровнику (17. јул 1392), Стари српски архив, књ. 6, Филозофски факултет у Београду – Филозофски факултет у Бањој Луци, Ужице 2007, 167-182.
- Смиљанић, А.* 2009, Писмо жупана Санка Милтеновића Дубровчанима (1359–1361), Грађа о прошлости Босне 2, АНУРС, Бања Лука 2009, 43-44.
- Соловјев, А.* 1926, Одабрани споменици српског права (од XII до краја XV века), Београд 1926.
- Стојановић, Љ.* 1929, Старе српске повеље и писма I/1, Београд – Сремски Карловци 1929.
- Tautu, A. L.* 1980, Acta Martini pp. V (1417–1431) e regestis Vaticanis aliisque fontibus collegit, Pontifica Commissio ad redigendum codicem iuris canonici orientalis, FONTES, Series III, vol. XIV, Vatican 1980.
- Turbić-Hadžagić, A.* 2011, Bosanični pravni tekstovi u srednjovjekovnoj Bosni, Gradačac 2011.
- ke Nazečića, (ur.) Midhat Begić, Filozofski fakultet, Sarajevo 1972, 405-412.
- Bartlett, R.* 1993, The Making of Europe. Conquest, Colonisation and Cultural Change 950–1350, Penguin Books, London 1993.
- Базлер, Ђ.* 1975/76, Проглашење Босне краљевином 1377. године, Прилози 11-12, Институт за историју, Сарајево 1975/1976, 49-61.
- Благојевић, М.* 1999, Логотет, у: Ђирковић, С. / Михаљчић, Р. (ур.), Лексикон српског средњег века, Београд 1999, 369-371.
- Благојевић, М.* 2011, Српска државност у средњем веку, Српска књижевна задруга, Коло СПП, Књ. 692, Београд 2011.
- Brković, T.* 2016 (ur.), Bosanski ban Tvrtko “pod Prozorom u Rami”, Prozor – Sarajevo – Zagreb 2016.
- Ђирковић, С.* 1962а, О “Ђаковачког уговору”, Историјски гласник 1-4, Београд 1962, 1-10.
- Ђирковић, С.* 1962b, Верна служба и вјера господска, Зборник Филозофског факултета VI/2, Београд 1962, 95-111.
- Ђирковић, С.* 1964а, Историја средњовековне босанске државе, Српска књижевна задруга, Београд 1964.
- Ђирковић, С.* 1964b, Сугуби венац (прилог историји краљевства у Босни), Зборник Филозофског факултета VIII, Београд 1964, 343-370.
- Ђирковић, С.* 1997, **Ѕвџорь**. Прилог историји сталешких скупина код Јужних Словена, у: Работници, војници, духовници. Друштва средњовековног Балкана, Equilibrium, Београд 1997, 336-340.
- Ђоровић, В.* 1925а, Краљ Твртко I Котроманић, Српска краљевска академија, Београд 1925.
- Ђоровић, В.* 1925b, Влатко Вуковић, војвода босански, Календар-алманах Просвета 1925, 83-86.
- Ђоровић, В.* 1940, Хисторија Босне, Српска краљевска академија Књ. СХХIX, Друштвени и историски списи књ. 53, Београд 1940.
- Ћошковић, Р.* 2007, Fridrih II Celjski kao pretendent na bosansko prijestolje, Bosna i Hercegovina prije i nakon ZAVNOBiH-a, ANUBiH, Sarajevo 2007, 85-99.
- Dardagan, A.* 2014, О бугарским принцезама на босанском двору са посебним освртом на босанску краљицу Доротеју, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, XVII/3, Sarajevo 2014, 159-168.
- Dautović, Dž.* 2014, Bosansko-ugarski odnosi kroz prizmu braka Ludovika I Velikog i Elizabete, kćerke Stjepana II Kotromanića, Radovi Filozofskog fakulteta, knjiga XVII/3 (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija), Sarajevo 2014, 141-156.
- Динић, М.* 1932а, О Николи Алтомановићу, Српска краљевска академија, Посебна издања, књига

- ХС, Друштвени и историјски списи, књига 40, Београд 1932.
- Динић, М. 1932b, О крунисању Твртка I за краља, Глас Српске краљевске академије CXLVII, Београд 1932, 135-145.
- Динић, М. 1935, Дубровачки трибути, Глас СКА, бр. CLXVIII, Београд 1935, 203-257.
- Динић, М. 2003², За историју рударства у средњовековној Србији и Босни, у: Из српске историје средњег века, Equilibrium, Београд 2003, 456-668.
- Engel, P. 2001, The Realm of St. Stephen. A History of Medieval Hungary 895–1526, I. B. Tauris, London – New York 2001.
- Foretić, V. 1980, Povijest Dubrovnika do 1808 (Prvidio: Od osnutka do 1526), Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1980.
- Grafenauer, B. / Perović, D. / Šidak, J. 1953, Historija naroda Jugoslavije I, Školska knjiga, Zagreb 1953.
- Грујић, Р. 1926, Конавли под разним господарима од XII до XV века, Споменик Српске краљевске академије 66, Београд – Земун 1926, 1-121.
- Hrabak, B. 1978, Herceg-Novi u doba bosanskohercegovačke vlasti (1382–1482), Voka 10, Herceg-Novi 1978, 7-31.
- Jackson, R. A. 1996, Kingship, ritual of coronation, Dictionary of the Middle Ages, vol. 7, 256-259.
- Јанковић М. / Јанковић, Ђ. 2009, Требиње од 7 до 12 столећа, Трибуниа 12, Trebinje 2009, 35-50.
- Јиречек, К. 1978², Историја Срба. Политичка историја до 1537. год. Књига 1, Слово Љубве 1978.
- Kantorowicz, E. H. 1957, The King's Two Bodies. A Study in Mediaeval Political Theology, Princeton University Press, Princeton 1957.
- Капетанић, Н. 2011, Konavle u XV stoljeću, Matica hrvatska Konavle, Grude 2011.
- Kovačević, D. 1963, Žore Bokšić dubrovački trgovac i protovestijar bosanskog kralja Tvrtka, Godišnjak Društva istoričara BiH 13, Sarajevo 1963, 289-309.
- Ковачевић-Којић, Д. 1978, Градска насеља средњовековне босанске државе, ИП Веселин Маслеша, Сарајево 1978.
- Kurtović, E. 2007, Dileme oko titule vojvode u srednjovjekovnoj Bosni, Godišnjak Centra za balkanološka istraživanja ANUBiH, knj. XXXVI, Sarajevo 2007, 243-261.
- Kurtović, E. 2009, Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača, Institut za istoriju, Historijske monografije, knj. 4, Sarajevo 2009.
- Kurtović, E. 2014, Konj u srednjovjekovnoj Bosni, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo 2014.
- Lovrenović, D. 1999, Proglašenje Bosne kraljevstvom 1377. (pokušaj revalorizacije), Forum Bosnae 3-4, Sarajevo 1999, 227-287.
- Lovrenović, D. 2006, Na klizištu povijesti (Sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska) 1387–1463, Synopsis, Zagreb – Sarajevo 2006.
- Lovrenović, D. 2012a, Sv. Grgur Čudotvorac: zaštitnik Kotromanića i srednjovjekovne Bosne, Bosanska kvadratura kruga, Dobra knjiga – Synopsis, Sarajevo – Zagreb 2012, 15-35.
- Lovrenović, D. 2012b, Slavni dvor kraljevstva u Trstivnici (Ponovo o proglašenju Bosne kraljevstvom 1377.), Bosanska kvadratura kruga, Dobra knjiga – Synopsis, Sarajevo – Zagreb 2012, 109-149.
- Lovrenović, D. 2012c, Kralj Tvrtko I Kotromanić (1353–1391): vladar u europskim okvirima – spomenik jednoj mogućnosti, Bosanska kvadratura kruga, Dobra knjiga – Synopsis, Sarajevo – Zagreb 2012, 329-368.
- Lovrenović, D. 2012d, Bosansko srednjovjekovlje u svjetlu političke teologije (kancelarijska “liturgija” u bosanskim ćirilskim ispravama), Bosanska kvadratura kruga, Dobra knjiga – Synopsis, Sarajevo – Zagreb 2012, 150-212.
- Манкен, И. 1960, Дубровачки патрицијат у XIV веку, САНУ, Посебна издања књ. CCCXL, Одељење друштвених наука књ. 36, Београд 1960.
- Марјановић-Душанић, С. 2007, Свети краљ. Култ Стефана Дечанског, САНУ – Слио, Посебна издања 97, Београд 2007.
- Михаљчић, Р. 1976, “Ставилац”, Историјски часопис 23, Историјски институт, Београд 1976, 5-21.
- Михаљчић, Р. 1981, Маричка битка, у: Ђирковић, С. (ур.), Историја српског народа, I књига, Од најстаријих времена до Маричке битке (1371.), Српска књижевна задруга, Београд 1981, 593-602.
- Михаљчић, Р. 2001, Владарске титуле обласних господара. Прилог владарској идеологији у старијој српској прошлости, Српска школска књига и Knowledge, Београд 2001.
- Мијушковић, Ј. 1961, Хумска властееоска породица Санковићи, Историјски часопис 11, Београд 1961, 17-45.
- Новаковић, С. 1886, Служба логотета (или великог логотета) у старој српској држави, Београд 1886.
- Новаковић, С. 1908, Византијски чиновни и титуле, Глас СКА, Београд 1908, 253-254.
- Пеšорда-Вардић, З. 2012, У предворју власти. Dubrovački antunini u kasnom srednjem vijeku, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku – Hrvatski institut za povijest, Dubrovnik – Zagreb 2012.
- Rabić, N. 2010, Odnosi Bosne i Srbije u vrijeme Stjepana II Kotromanića, Historijska traganja 5, Sarajevo 2010, 165-186.

- Rački, F.* 1893, Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća, Rad JAZU, knj. CXVI, Zagreb 1893, 15-229.
- Рубар, Т.* 2009, Западне стране у средњовјековној босанској држави, Свет књиге, Београд 2009.
- Riđanović, J.* 1962, "Konavli", Enciklopedija Jugoslavije Vol. 5 (Jugos-Mak), (ur. Miroslav Krleža), Zagreb 1962, 299-300.
- Рудић, С.* 2004, Босанска властела у XV веку, рукопис докторске дисертације, Београд 2004.
- Рудић, С.* 2006b, Властела Илирског грбовника, Историјски институт, Посебна издања, књ. 52, Београд 2006.
- Russell, E.* 2010, St Demetrius of Thessalonica. Cult and Devotion in the Middle Ages, Byzantine and Neohellenic Studies, Peter Lang, Bern 2010.
- Sedlar, J.* 1994, East-Central Europe in the Middle Ages, 1000–1500, University of Eashington Press, Seattle – London 1994.
- Smiljanić, A.* 2011, Prilog poznavanju sličnosti i razlika između Bosne i Srbije u srednjem vijeku, Glasnik Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske III/3, Banja Luka 2011, 61-66.
- Станојевић, С.* 1923, Студије о српској дипломатици. Дијак, граматик, нотар, канцелар, номик, логотет, Глас САНУ 106, Београд 1923, 82-93.
- Соловјев, А.* 1933, Појам државе у средњовековној Србији, Годишњица Николе Ћупића књ. XLII, Београд 1933, 64-92.
- Solovjev, A.* 1949, Saint Grégoire, patron de Bosna, Byzantion 19, Bruxelles 1949, 263-279.
- Шуица, М.* 1999, Потписи, у: Ђирковић, С. / Михаљчић, Р. (ур.), Лексикон српског средњег вијека, Београд 1999, 565-566.
- Џунјић, М.* 1996, Bosna i Venecija (odnosi u XIV. i XV. st.), Hrvatsko kulturno društvo Napredak, Sarajevo 1996.
- Thallóczy, L.* 1914, Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter, München 1914.
- Tošić, Đ.* 1974, Tripe Buća dubrovački trgovac i protovestijar bosanskog kralja Tvrtka I Kotromanića, Godišnjak Društva istoričara BiH, God. XX, Sarajevo 1974, 25-39.
- Тошић, Ђ.* 1998, Требињска област у средњем вијеку, Историјски институт САНУ, Посебна издања 30, Београд 1998.
- Тошић, Ђ.* 2000, Родоначелник племена Косача – војвода Влатко Вуковић, Косаче – оснивачи Херцеговине, Гацко 2000, 243-260.
- Ullman, W.* 2005, A Short History of Papacy in the Middle Ages, Routledge, London – New York 2005.
- Vekarić, N.* 2011, Vlastela grada Dubrovnika, sv. 1: Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva, Odsjek za povijesne znanosti HAZU, Zagreb – Dubrovnik 2011.
- Vekarić, N.* 2012, Vlastela grada Dubrovnika, sv. 2, Vlasteoski rodovi (A-L), Zagreb – Dubrovnik 2012.
- Вукмановић, Ј.* 1980, Конавли – Антропогеографска и етнолошка испитивања, САНУ, Посебна издања књ. 527, Одељење друштвених наука књ. 85, Београд 1980, 3-6, 64-78.